

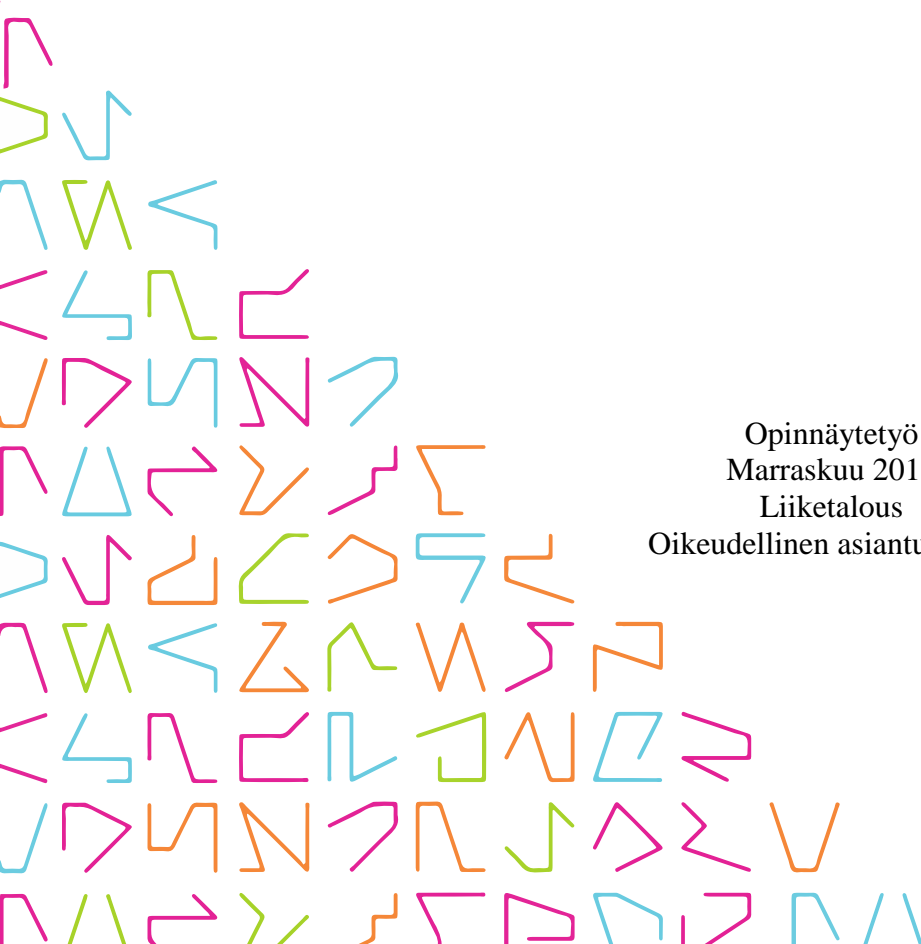

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Vakuutussopimuksen irtisanominen asiakkaan vil- pin seurauksena

Teija Eklin

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

EKLIN, TEIJA:

Vakuutus sopimuksen irtisanominen asiakkaan vilpin seurauksena

Opinnäytetyö 42 sivua
Marraskuu 2016

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin vakuutus sopimuslain mukaista irtisanomis perustetta ja erityisesti sitä, kuinka laki suhtautuu irtisanomis menettelyyn tilanteissa, joissa vakuutettu on tehnyt vilppiä. Tarkoituksena oli selvittää vakuutus sopimuksen irtisanomista vakuutus enantajan näkökulmasta ja tavoitteena oli löytää yhteinen linjaus tähän ongelmaan. Vakuutus sopimuslaki on ongelmallinen siltä osin, että mahdollisuus irtisanoa vakuutus enantajan vakuutus sillä perusteella, että hän on aiheuttanut vakuutus tapahtuman tahallaan, antanut korvaus prosessin yhteydessä vääriä tietoja tai syyllistynyt muuhun moitittavaan menettelyyn, rajoittuu siihen vakuutukseen, johon moitittava menettely liittyy. Työ on toteutettu lainopillisena tutkimuksena hyödyntäen oikeuskirjallisuutta, lainsäädäntöä sekä tuomioistuinten ja vakuutus lautakunnan ratkaisuja. Työssä on keskitytty vahinko vakuuttamiseen ja sivuttu myös henkilö vakuuttamista. Muut vakuutus lajit on jätetty työn ulkopuolelle.

Vakuutus enantajalla on oikeus irtisanoa jatkuva vahinko vakuutus päättymään vakuutus kauden lopussa ja irtisanomiselle on oltava hyvän vakuutus tavan mukainen peruste. Irtisanominen on aina tehtävä kirjallisesti ja sen on noudatettava hyvää vakuutus tapaa. Vakuutus sopimuslain mukaan vakuutus enantaja voi irtisanoa vahinko vakuutus enantajan vakuutus kauden aikana, jos vakuutus enantaja tai vakuutettu on ennen vakuutus enantajan myöntämistä antanut vääriä tai puutteellisia tietoja ja oikeilla tiedoilla vakuutus enantajan ei olisi myönnetty, ilmoitetuissa tiedoissa tai olosuhteissa on tapahtunut vakuutus kauden aikana vahingon vaaraa lisäävä muutos, vakuutettu on tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta laiminlyönyt suoje luohjeen noudattamisen, aiheuttanut tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta vakuutus tapahtuman tai vakuutus tapahtuman sattumisen jälke en vilpillisesti antanut vääriä tai puutteellisia tietoja, joilla on merkitystä vastuun arvioimisen kannalta.

Irtisanomiskäytännöistä on hyvin vähän oikeuskäytäntöä ja lain tulkitseminen voi olla ajoittain vaikeaa. Laki jättää tulkinnan varaa ja päätösten peruste leminen voi olla vakuutus enantajalle haasteellista. Lisäksi irtisanominen voi olla pätemätön, mikäli irtisanomisen muoto vaatimuksia, esimerkiksi irtisanomisaikaa, ei ole noudatettu.

Asiasanat: vakuutus, vakuutus enantajan irtisanominen, vakuutus sopimuslaki, vilppi

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Legal Expertise

EKLIN, TEIJA:
Termination of the Insurance Contract in Fraud Cases

Bachelor's thesis 42 pages
November 2016

The purpose of this bachelor's thesis was to study the grounds of the termination of an insurance contract according to the Insurance Contracts Act, especially in cases where the policy holder has perpetrated a fraud. The goal was to study the termination of insurance from the insurer's point of view and to find a coherent definition of this problem. The Insurance Contracts Act is problematic because it allows the insurer to terminate the insurance only in the question when the policy holder has caused an event insured on purpose, has given false information during the claims process or committed another reprehensible act. This thesis was a juridical study utilizing legal literature and legislation as well as decisions of the court and the Insurance Complaints Board. This study focused on non-life insurances and insurance of the person. Other insurances have been left out of the study.

The insurer is entitled to terminate a non-life insurance policy at the end of an insurance period and the termination has to be justified by a reason that is in compliance with good insurance practice. The termination must be given in a written notice and it has to be in compliance with good insurance practice. The insurer is entitled to terminate a non-life insurance policy during an insurance period if either the policy holder or the insured has given incorrect or incomplete information prior to the issuance of the insurance and the insurer would not have issued the insurance had it been aware of the true circumstances, there has been a change either in the circumstances reported to the insurer by the policy holder or the insured at the time the contract was concluded, the insured has willfully or through gross negligence failed to comply with precautionary guidelines, the insured has willfully or through gross negligence caused the occurrence of an insured event or the insured has, after the occurrence of an insured event, in bad faith given the insurer incorrect or incomplete information of importance for the assessment of the insurer's liability.

There is very little legal praxis on termination processes and interpreting the law can be occasionally quite challenging. The law leaves room for interpretation and justifying an insurance decision can be difficult for the insurer. In addition the termination can be void if the formal requirements, for example term of notice, have not been observed.

Key words: insurance, termination of insurance, Insurance Contracts Act, fraud

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VAKUUTUSSOPIMUS JA SEN ALKAMINEN	7
2.1	Käsitteitä	7
2.2	Vakuutuslajit	8
2.3	Lainsäädäntö	9
2.4	Hyvä vakuutustapa.....	10
2.5	Vakuutussopimuksen alkaminen	13
2.6	Vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuus.....	14
3	VAKUUTUSSOPIMUKSEN PÄÄTTYMINEN.....	17
3.1	Vakuutuksenottajan oikeus irtisanoa vakuutus.....	17
3.2	Vakuutuksenantajan oikeus irtisanoa vakuutus	18
3.2.1	Vahinkovakuutuksen irtisanominen.....	19
3.2.2	Henkilövakuutuksen irtisanominen.....	21
4	VAKUUTUKSENOTTAJAN VILPILLINEN TOIMINTA	24
4.1	Taustaa	25
4.2	Vilpillisten tietojen antaminen vakuutusta ottaessa.....	27
4.2.1	Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus	27
4.2.2	Tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti	29
4.2.3	Bulvaani	31
4.3	Vilpillisten tietojen antaminen vahinkotilanteessa	32
4.3.1	Vahingon aiheuttaminen	33
4.3.2	Suojeluohjeet ja samastaminen	35
5	POHDINTA.....	38
	LÄHTEET.....	40

1 JOHDANTO

Vakuutusten tehtävä on turvata ihmisten, yritysten ja yhteisöjen elämää ja taloudellista toimintaa (Vakuutuksella hallitaan riskejä 2016). Vakuutustoiminta on kuitenkin myös liiketoimintaa ja vakuutusyhtiöiden tarkoitus on tehdä myös liiketaloudellista voittoa. Vakuutustoimintaa sääntelevät ja rajoittavat monet lait ja säännökset, joiden tarkoitus on turvata molempien osapuolien, sekä vakuutuksenantajan että vakuutuksenottajan, etuja.

Vakuutuslakia (VakSL, 543/1994) ei kuitenkaan ole täysin aukoton ja se jättää myös tulkinnanvaraa. Vakuutuslakia on ongelmallinen siltä osin, että mahdollisuus irtisanoa vakuutuksenottajan vakuutus sillä perusteella, että hän on aiheuttanut vakuutustapahtuman tahallaan, antanut korvausprosessin yhteydessä vääriä tietoja tai syyllistynyt muuhun moitittavaan menettelyyn rajoittuu siihen vakuutukseen, johon moitittava menettely liittyy (Heikkinen 2015). Laki ei tällä hetkellä mahdollista päättämään koko asiakassuhdetta moitittavan menettelyn perusteella, ei ainakaan kesken vakuutuskauden.

Vakuutusala säännellään monella tavalla. Vakuutustoiminnan harjoittamisesta ja vakuutus sopimuksista on omaa lainsäädäntöä. Lisäksi vakuutus alalla on paljon itsesääntelyä, joka pitää sisällään esimerkiksi alan sisäiset rekisterit, toimintasäännöt ja vakuutus tutkinnan. Näiden lisäksi vakuutusalaan vaikuttavat myös rikoslain säännökset, jotka liittyvät vakuutuslaitoksiin kohdistuviin rikoksiin. (Muttalainen & Lohiniva 2009, 14.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vakuutus sopimuksen irtisanomista vakuutuksenantajan näkökulmasta. Erityisesti perehdytään tapauksiin, joissa vakuutus sopimus irtisanotaan vakuutuksenottajan vilpin seurauksena. Hankalaa on myös rajanveto siihen, milloin kyseessä on moitittava teko, mutta ei vielä rikosoikeudellisesti tuomittava ja milloin tapaus muuttuu rikosoikeudellisesti tuomittavaksi. Ongelmana on se, milloin riittää vakuutus sopimuksen irtisanominen vilpin seurauksena ja milloin asiasta tulisi tehdä rikosilmoitus. Nykyisellään alalla ei ole vakiintunutta käytäntöä vakuutus lain soveltamiseksi edellä mainitussa tilanteessa ja eri yhtiöt saattavat toimia hieman eri tavoin. Tavoitteena onkin löytää oikeuskäytännöstä ja – kirjallisuudesta yhtenäistä linjaa tähän ongelmaan.

Aiheesta on vähän oikeuskäytäntöä, eikä aiheesta ole aiempia tutkielmia. Aiheeseen liittyviä ja sitä sivuavia tutkimuksia on tehty. Esimerkiksi vakuutuspetoksista löytyy myös tässä työssä käytetty Muttilaisen & Lohinivan tutkimus vuodelta 2009. Monet käytännöt alalla ja oikeuskäytännön puuttuminen tuovat haastetta tutkimuksen tekemiseen.

Tässä työssä keskitytään enimmäkseen vahinkovakuuttamiseen. Henkilövakuutuksia sivutaan osittain, mutta ne jätetään vähemmälle huomiolle. Säästö- ja sijoitusvakuuttaminen sekä eläkevakuuttaminen on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle kokonaan. Jäljempänä on käyty vielä tarkemmin läpi mitä vahinko- ja henkilövakuuttamisella tarkoitetaan. Työssä käydään läpi vakuutussopimuksen alkaminen ja päättyminen. Erityisesti perehdytään vakuutuksen päättymiseen, kun vakuutuksenantaja irtisanoo vakuutuksen ja millä perusteilla se voidaan tehdä.

Tämä työ on toteutettu lainopillisena tutkimuksena. Työssä on käytetty lähteinä lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta, oikeustapauksia sekä vakuutuslautakunnan (VKL) lausuntoja. Lisäksi materiaalina on käytetty erinäisiä verkkojulkaisuja ja artikkeleita. Työssä on pyritty käymään läpi teoriaa ja avaamaan sitä käytännön esimerkein, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää lain säännöksiä ja sitä, kuinka niitä käytännössä sovelletaan.

2 VAKUUTUSSOPIMUS JA SEN ALKAMINEN

2.1 Käsitteitä

VakSL ei määrittele suoraan mitä vakuutuksella tai vakuutussopimuksella tarkoitetaan. Perinteisesti vakuutus katsotaan sopimukseksi, jolla vakuutuksenottaja siirtää vakuutettavan riskin vakuutuksenantajalle. Vakuutuksen kohteena on tapahtuma, joka on epävarma, eikä sen toteutumista tai ajankohtaa voi etukäteen tietää. (Norio-Timonen 2010, 1.)

Vakuutussopimuksessa osapuolina on aina vakuutuksenantaja ja vakuutuksenottaja (Norio-Timonen 2010, 9). Vakuutussopimus velvoittaa aina sopimuksen molempia osapuolia. Vakuutuksenantaja kantaa riskin ja maksaa vahingon sattuessa sopimuksenmukaisen korvauksen ja vakuutuksenottaja on velvollinen maksamaan vakuutusmaksun. (Hoppu & Hemmo 2006, 122.) Vakuutussopimus tehdään riskin varalta, mutta sopimuksella ei kuitenkaan pyritä poistamaan itse riskiä vaan vakuutuksenottaja siirtää riskin taloudelliset seuraamukset vakuutuksenantajalle (Häyhä 1996, 149–150) ja siten vakuutuksenottaja pystyy turvaamaan oman taloudellisen asemansa vahingon sattuessa.

Vakuutuksenantajalla tarkoitetaan sitä, joka myöntää vakuutuksen ja vakuutuksenottajalla sitä, joka on tehnyt vakuutussopimuksen vakuutuksenantajan kanssa (VakSL 2 §). Vakuutuksenantaja on aina vakuutusyhtiö, eikä vakuutuksenantajana voi siten olla esimerkiksi pankki, vaikka se vakuutusta myisi. Vakuutuksenottaja voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö ja vakuutuksenottajia voi olla useita yhdessä vakuutussopimuksessa. (Norio-Timonen 2010, 9–10.)

Oikeuskirjallisuudessa ja vakuutussopimuslaissa puhutaan usein samassa yhteydessä vakuutuksenottajasta ja vakuutetusta. Ne eivät kuitenkaan aina tarkoita yhtä ja samaa henkilöä. Vakuutettu on se, joka on henkilövakuutuksen kohteena tai jonka hyväksi vahinkovakuutus on voimassa (VakSL 2 §). Vakuutuksenottajana voi olla siten luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on ottanut vakuutuksen toisen hyväksi. Esimerkiksi vanhempi voi ottaa sairaskuluvakuutuksen lapsensa hyväksi, jolloin vanhempi on vakuutuksenottaja ja lapsi vakuutettu.

Vakuutuskausi on ajanjakso, joka on merkitty vakuutuskirjaan vakuutuksen voimassaoloajaksi. Vakuutuskauden pituus on vapaasti sovittavissa. Yleensä vakuutuskausi on vuoden mittainen, mutta toisinkin voidaan sopia. (Finanssialan keskusliitto, FK, 2009, 23.)

Vakuutustapahtuma tarkoittaa sen vaaran toteutumista, jonka varalle kyseinen vakuutus on otettu. Vakuutustapahtuman seurauksena vakuutuksenantajalle syntyy maksuvelvollisuus. Vakuutussovituksessa sovitaan vahingoista, jotka vakuutus kattaa eli itse asiassa sovitaan vakuutustapahtuman tunnusmerkeistä ja täsmennetään niitä vahinkotilanteita, jotka vakuutuksesta korvataan. (Hoppu & Hemmo 2006, 26.) Vakuutustapahtuma on esimerkiksi ajoneuvon palaminen, kun ajoneuvolle on otettu palovakuutus sen varalta tai puhelimen tippuminen ja rikkoutuminen, kun kotivakuutukseen on otettu rikkoutumisturva, joka kattaa kyseisen tapahtuman.

2.2 Vakuutuslajit

Vakuutukset jaetaan lakisääteisiin vakuutuksiin sekä vapaaehtoisiin vakuutuksiin. Lakisääteisiä vakuutuksia ovat muun muassa liikennevakuutus ja potilasvakuutus. Lakisääteinen vakuutus perustuu laissa säädettyyn velvollisuuteen ja sen lisäksi olennaista on laissa määritelty vakuutuksen sisältö sekä vahingonkärsineen oikeudet. Vapaaehtoisia vakuutuksia ovat vahinko- ja henkilövakuutukset, joiden ottaminen on vakuutuksenottajan päätettävissä. Näiden lisäksi on olemassa pakollisia vakuutuksia, joiden ottaminen perustuu lakiin tai viranomaisten määräyksiin. Pakollisista vakuutuksista ei ole määritelty laissa niiden sisällöstä tai vahingonkärsineen oikeuksista. Pakollisia vakuutuksia ovat esimerkiksi työntekijän ryhmähenkivakuutus ja vakuutusmeklarin vastuuvakuutus. (Lehtipuro ym. 2010, 131–133.)

Tässä työssä käsitellään vapaaehtoisia vahinkovakuutuksia sekä henkilövakuutuksia, joihin sovelletaan vakuutussovituslakia. Henkilövakuutukset on kuitenkin jätetty hieman vähemmälle huomiolle ja keskitytään vahinkovakuuttamiseen. Vahinkovakuutuksella tarkoitetaan sellaista vakuutusta, joka otetaan esinevahingon, vahingonkorvausvelvollisuuden tai muun varallisuusvahingon varalle (VakSL 2 §). Vahinkovakuutuksia ovat esimerkiksi kotivakuutus, jolla vakuutetaan esimerkiksi koti-irtaimisto, vastuuva-

kuutus, joka otetaan vahingonkorvausvelvollisuuden varalta ja kaskovakuutus, jolla vakuutetaan oma tai hallinnassa oleva ajoneuvo siihen kohdistuvien vahinkojen varalta.

Henkilövakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta, jonka kohteena on luonnollinen henkilö (VakSL 2 §). Henkilövakuutuksia ovat muun muassa henkivakuutus, eläkevakuutus, tapaturmavakuutus, sairausvakuutus ja työttömyysvakuutus (Rantala & Pentikäinen 2009, 77). Henkivakuutus voidaan ottaa esimerkiksi kuoleman varalle ja tapaturmavakuutus kattamaan tapaturmasta aiheutuvia hoitokustannuksia. Vahinkovakuutuksen ja henkilövakuutuksen yhdistelmää kutsutaan yhdistelmävakuutukseksi (Lehtipuro ym. 2010, 132). Yhdistelmävakuutus voi olla esimerkiksi matkavakuutus, joka pitää sisällään matkustajavakuutuksen, joka kattaa henkilövahingot sekä matkatavaravakuutuksen, joka kattaa omaisuusvahingot.

2.3 Lainsäädäntö

Vakuutuksia ja vakuutustoimintaa säännellään laeilla. Vakuutusosoikeus pitää sisällään sekä yksityisoikeuteen että julkisoikeuteen liittyviä säännöksiä. Yksityisoikeudellista sääntelyä on esimerkiksi vakuutusopimuslaki ja julkisoikeudellista sääntelyä esimerkiksi sairausvakuutuslaki (364/63). (Hoppu & Hemmo 2006, 6). Tässä työssä keskitytään yksityisoikeudelliseen sääntelyyn ja julkisoikeudellinen sääntely on jätetty tämän työn ulkopuolelle.

Sopimusoikeutta koskevat yleissäädökset koskevat myös vakuutusopimuksia (Rantala & Pentikäinen 2009, 265). Sopimusoikeuden peruseriaatteet tulevat laista varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista (OikTL 228/1929). Vakuutustoiminta on luonteeltaan sellaista, että on katsottu aiheelliseksi säätää vakuutusalan sopimuksia sääntelevä vakuutusopimuslaki (Rantala & Pentikäinen 2009, 265). Nykymuotoinen vakuutusopimuslaki on erityislaki, joka on ollut voimassa vuodesta 1995. Lakiin on tehty useampi pienempi muutos sen voimaantulon jälkeen ja yksi laajempi uudistus, joka tuli voimaan vuonna 2010. Uudistuksen yhteydessä laista poistettiin sen soveltamiseen liittyviä ongelmia ja epäkohtia. (Norio-Timonen 2010, 4–5.)

Vakuutusopimuslakia sovelletaan muuhun kuin lakisääteiseen vakuutukseen (VakSL 1 §). Lakisääteisiä vakuutuksia ovat sellaiset vakuutukset, joista on säädetty erikseen lail-

la. Vakuutusopimuslain piirissä on kuitenkin pakolliset vakuutukset, esimerkiksi vakuutusmeklarin vastuuvakuutus (Norio-Timonen 2010, 5).

Lain tavoitteena on selventää vakuutusopimussuhteiden sääntöjä ja vahvistaa vakuutusnottajan asemaa verrattuna vakuutuksenantajaan. On katsottu, että vakuutuksiin liittyy sellaisia erityispiirteitä, että on erityisen tärkeää suojata niin kutsutun heikomman osapuolen eli vakuutusnottajan asemaa. Vakuutusopimuslaissa on sekä pakottavaa että tahdonvaltaista sääntelyä. Jos säännös ei ole pakottava, voidaan siitä poiketa sopimuksella tai vakuutusehdoissa. (Rantala & Pentikäinen 2009, 265–267.) Koska vakuutusopimuslaki suojaa heikompa osapuolta, ei vakuutusyhtiö voi vakuutusehdoissaan poiketa lain säännöksistä kuluttajan vahingoksi (FK 2009, 22). Vakuutusopimuslaki onkin vakuutusnottajan hyväksi pakottava, jos vakuutusnottajana on kuluttaja tai kuluttajaan rinnastettava elinkeinonharjoittaja (Hallituksen esitys, HE, 63/2009, 4).

Vakuutusyhtiölakia (521/2008) sovelletaan Suomen lain mukaan rekisteröityihin vakuutusosakeyhtiöihin ja keskinäisiin vakuutusyhtiöihin (1 §). Vakuutusyhtiölaki sisältää sääntelyä esimerkiksi vakuutusyhtiön perustamisesta, toimiluvista, hallinnosta sekä vakavaraisuudesta. Kyseinen laki sääntelee siten vakuutusyhtiöiden toimintaa, ei niinkään vakuutusehtoja tai vakuutusopimusten sisältöä. Tämän vuoksi kyseisen lain säännöksiin ei perehdytä tarkemmin tässä työssä.

2.4 Hyvä vakuutustapa

Vakuutusosoikeutta koskevassa lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa viitataan usein hyvään vakuutustapaan ja siihen kuinka vakuutusyhtiöiden tulee noudattaa sitä toiminnassaan lainsäädännön ohella, esimerkiksi hallituksen esityksistä (mm. HE 63/2009) ja vakuutusyhtiölaista (521/2008) löytyy useita viittauksia hyvään vakuutustapaan ja sen noudattamiseen. Hyvälle vakuutustavalle ei löydy suoraa määritelmää laista, vaikkakin vakuutusyhtiölain 25:1.1 § mukaisesti vakuutusyhtiöiden tulee tätä tapaa noudattaa. Oikeuskirjallisuudestakaan ei löydy suoraa määritelmää hyvälle vakuutustavalle, vaan määritelmää joutuu enemmänkin hakemaan esimerkkien ja VKL:n ratkaisujen pohjalta.

Suppeasti määriteltynä hyvän vakuutustavan voidaan katsoa tarkoittavan velvollisuutta noudattaa lakia ja muita säädöksiä. Tätä ei kuitenkaan ole pidetty hyvänä määritelmänä,

sillä ohje noudattaa lakia ei ole tarkoituksenmukainen. Hyvää vakuutustapaa voidaan enemmänkin pitää asianmukaisten menettelytapojen noudattamisena. (Wuolijoki 2003, 38;41.)

Yhtenä hyvää vakuutustapaa koskevana peruseriaatteena voitaneen pitää perustuslain 6 §:n mukaista yhdenvertaisuuseriaatetta, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tämä yhdenvertaisuuseriaate on otettava myös huomioon vakuutussojimuksia tehtäessä ja niitä purkaessa.

Yhtenä esimerkkinä hyvän vakuutustavan noudattamisesta voidaan pitää tilannetta, jossa vakuutusyhtiö kieltäytyy myöntämästä vakuutusta henkilölle, jolla ei ole hyväksyttävää vakuuttamisintressiä. Esimerkiksi henkilö on ottamassa vakuutusta jonkun toisen omaisuudelle tai henkivakuutusta toiselle ilman asianosaisen suostumusta. (Wuolijoki 2003, 82–83.) Hyvän vakuutustavan mukaisena on pidetty sitä, että matkustajavakuutusta ei ole myönnetty henkilölle, joka ei asu vakinaisesti Suomessa ja ole Suomen sosiaaliturvan piirissä. Edellinen vakuutus oli irtisanottu vanhan tuotteen lopettamisen yhteydessä ja vanhalla tuotteella vakuutetulle ei voitu myöntää uutta vakuutusta edellä mainittujen seikkojen vuoksi ja VKL katsoi, ettei vakuutuksenantajan tarvinnut myöntää kyseisessä tapauksessa uutta vakuutusta. (VKL 205/15.)

Korvaustoiminnassa hyvä vakuutustapa tulee usein esille, sillä korvaustoimintaa ei ole määritelty tarkkaan laissa. Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto (SVK) on julkaissut vuonna 1998 ohjeen korvaustoiminnan periaatteista. Muun muassa ohje määrittää sen, että vakuutusyhtiön on aloitettava korvauskäsittely viivytyksettä kaikissa vakuutuksissa, joista kyseessä olevassa vakuutustapahtumassa voidaan maksaa korvausta ja kaikki tarvittavat selvitykset pyydetään yhdellä kertaa (SVK 1998, 2). Tämä tarkoittaa sitä, että vakuutuksenantajan tulee viran puolesta ottaa huomioon kaikki mahdolliset vakuutukset, joista vakuutuksenottajalla on oikeus korvausta hakea, esimerkiksi automurrossa on oikeus hakea korvausta sekä kaskovakuutuksesta että kotivakuutuksesta, mikäli ajoneuvosta on anastettu vakuutuksenottajan henkilökohtaista omaisuutta. Tätä SVK:n julkaisemaa ohjetta voitaneen pitää hyvän vakuutustavan mukaisena ohjeistuksena ja se määrittää hyvää vakuutustapaa korvaustoiminnassa.

VKL:n mukaan vakuutuksenantajan on hyvän vakuutustavan mukaisesti vedottava kielteisessä korvauspäätöksessä kaikkiin tiedossa oleviin perusteisiin, joihin vakuutuksenantaja haluaa vedota. Tällä halutaan turvata vakuutuksenottajan mahdollisuus arvioida muutoksenhaun tarve. Hyvän vakuutustavan mukaisena pidetään myös korvauspäätöksen täsmentämistä myöhemmin, mikäli korvauskäsittelyn aikana ilmenee uusia seikkoja. (VKL 325/15.)

Toisaalta taas hyvän vakuutustavan vastaisena on pidetty toimintaa, jolloin vakuutusyhtiö on vapaaehtoisesti suorittanut korvauksia systemaattisesti vahingoista, jotka eivät vakuutusehtojen mukaisesti olisi korvattavia. Tällöin on katsottu, että vakuutuksenottajien oikeusturva heikkenee, sillä vakuutuksenottajalla ei olisi riitatilanteessa mahdollista vedota selkeisiin vakuutusehtoihin tai yhtiöitä vertaillessa todellista mahdollisuutta vertailla yhtiöitä, sillä vakuutusehdot eivät kertoisi sopimuksen tosiasiallista sisältöä. (Wuolijoki 2003, 99.) On siis tärkeää, että vakuutusyhtiöt noudattavat lainsäädäntöä sekä omia vakuutusehtojaan.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta on kiinnittää huomiota hyvään vakuutustapaan vakuutus sopimuksen irtisanomistilanteessa. Vakuutus sopimusta irtisanottaessa irtisanomis perusteen tulee olla hyvän vakuutustavan mukainen (VakSL 16 §). Määriteltäessä hyvää vakuutustapaa irtisanomistilanteissa, voidaan apuna käyttää VKL:n ratkaisukäytäntöä sekä SVK:n ohjeita hyvästä vakuutustavasta. Hyvän vakuutustavan mukaisena irtisanomis perusteena on esimerkiksi pidetty poikkeavaa vahinkokehitystä tai vakuutuksenottajaa kohtaan syntynyttä luottamuspulaa. (Wuolijoki 2003, 111–113.)

Hyvän vakuutustavan mukaisena irtisanomis perusteena on myös pidetty vakuutuksen irtisanomista sillä perusteella, että vakuutuksenantajalle on annettu väärät tiedot ajoneuvon haltijasta ja omistajasta (VKL 519/14). Vakuutuksenantajalla oli myös hyvän vakuutustavan mukainen irtisanomis peruste, kun riskikartoituksessa todettiin koti-irtaimiston esinevakuutus riskin olevan tavanomaisesta poikkeava, eikä vakuutuksenantaja halunnut kantaa riskiä tästä (VKL 320/13).

Kuluttajansuojalaki (38/1978) koskee kulutushyödykkeiden tarjontaa, myyntiä ja muuta markkinointia elinkeinonharjoittajilta kuluttajille (1 §). Tätä sovelletaan siten myös vakuutuksiin, mutta ei kuitenkaan lakisääteisiin eikä työntekijän ryhmähenkivakuutukseen. Kuluttajansuojalailla säännellään hyvää markkinointitapaa, jota tulee noudattaa

myös vakuutusten markkinoinnissa (Rantala & Pentikäinen 2009, 253). Tähän ei ole kuitenkaan syytä perehtyä tässä nyt tarkemmin.

Hyvän vakuutustavan määrittäminen on hyvin vaikeaa ja sen sisältö määräytyy hyvin hajanaisesti. Laissa sitä ei suoraan määritellä, eikä oikeuskäytäntökään asiasta juuri ole. Hyvän vakuutustavan noudattaminen korostuu erityisesti irtisanomistilanteissa ja tilanteissa, joissa ei ole tarkkaa sääntelyä (Wuolijoki 2003, 114–115).

2.5 Vakuutusopimuksen alkaminen

Vakuutusopimuslaissa ei ole suoraan määritelty sitä, kuinka vakuutusopimus syntyy. Määritelmä sopimuksen syntymiselle löytyy oikeustoimilaista sekä yleisistä sopimusoikeudellisista periaatteista (HE 114/1993, 13). Sopimusoikeuden säännösten perusteella vakuutusopimus syntyy, kun tarjoukseen annetaan myöntävä vastaus (Norio-Timonen 2010, 27). Sopimuksen syntymiselle ei ole määrättyä muotoa ja se voidaankin tehdä myös suullisesti, esimerkiksi puhelimitse (Häyhä 1996, 148). Vakuutusopimuksen syntymisen jälkeen on vakuutuksenottajalle annettava ilman aiheetonta viivytystä vakuutuskirja sekä vakuutusehdot (VakSL 6 §). Vakuutus kirjasta käyvät ilmi muuan muassa vakuutuksen keskeinen sisältö, vakuutuskausi, vakuutusmaksu sekä omavastuutiedot.

Vakuutuksenantajalla ei ole velvollisuutta tehdä sopimusta vakuutuksenhakijan kanssa, sillä vakuutusopimuksen tekeminen kuuluu sopimusoikeuden piiriin, kuten edellä on jo mainittu. Vakuutushakemusta evätessä on kuitenkin otettava huomioon hyvä vakuutus-tapa ja lain säädökset. (HE 114/1993, 13.) Koska vakuutus on luottamukseen perustuva sopimus, voi vakuutusyhtiö kieltäytyä tekemästä vakuutusopimusta vakuutuksenhaki-jan kanssa tähän liittyvästä syystä, mikäli vakuutusyhtiö katsoo, ettei hakija täytä edel-lytyksiä luottamukseen perustuvan sopimuksen tekemiseen. Esimerkiksi VKL:n ratkai-suosituksen 716/14 mukaan vakuutusyhtiöllä oli oikeus kieltäytyä vakuutusopimuk-sen tekemisestä hakijan uhkaavan käytöksen ja luottamuspuolan vuoksi eli voitiin katsoa, että luottamusta sopimuksen tekemiseen ei ollut. Lisäksi vakuutusyhtiöiden on otettava huomioon velvollisuutensa torjua vakuutusrikollisuutta ja rahanpesua. (SVK 2002, 1–2.)

Esimerkkejä tilanteista, joissa vakuutusyhtiö voi kieltäytyä sopimuksen tekemisestä on lueteltu SVK:n vastuunvalinnan yleisissä periaatteissa vakuutustoiminnassa (2002). Tällaisia perusteltuja syitä ovat muun muassa, jos asiakas on merkitty vakuutusyhtiöiden yhteiseen väärinkäytösrekisteriin, jos vakuutusyhtiöllä on perusteltu syy epäillä asiakkaan toimivan sellaisen henkilön lukuun, jonka kanssa vakuutusyhtiö ei tee sopimuksia tai asiakas on käyttäytynyt uhkaavasti tai muulla vastaavalla häiritsevällä tavalla vakuutusyhtiön edustajaa kohtaan.

Usein vakuutusyhtiöt vetoavat myös maksuhäiriömerkintöihin kieltäytyessään vakuutussopimuksen tekemisestä. VKL on kuitenkin todennut ratkaisusuosituksessaan 516/14, että maksuhäiriömerkintä ei ole suoraan peruste vakuutushakemuksen hylkäämiselle, vaikka se mainitaankin SVK:n vuonna 2002 hyväksymissä periaatteissa. Lautakunnan mukaan jokainen tapaus tulee käsitellä tapauskohtaisesti ja selvittää maksuhäiriömerkintöjen määrä ja vakavuus. Lisäksi tässäkin tulee muistaa noudattaa hyvää vakuutustapaa. Ainoastaan, jos voidaan objektiivisesti arvioida olevan merkittävä riski siitä, ettei vakuutuksenottaja suorittaisi vakuutusmaksuja, voidaan maksuhäiriömerkintöjä pitää hyvän vakuutustavan mukaisena kieltäytymisperusteena.

Vakuutusyhtiön vastuu alkaa siitä hetkestä, kun tarjoukseen annetaan hyväksyvä vastaus, ellei muuta ole sovittu (VakSL 11.1 §). Kun vakuutuksenantajan vastuu alkaa, alkaa myös vakuutuksenottajan velvollisuus maksaa vakuutusmaksu. Vastuun alkaminen voidaan sopia alkavaksi jostain tietystä päivästä ja joissain tapauksissa myös vakuutussopimuksen syntymistä aikaisemmasta ajankohdasta. Jos vastuun alkamispäivä on menneisyydessä, ei se kuitenkaan kata vahinkoja, jotka ovat päässeet jo sattumaan. (Hoppu & Hemmo 2006, 122–123.) Vakuutussopimuksen alkaminen ja vakuutuksenantajan vastuun alkaminen eivät ole siten sidottuja toisiinsa. Jos vahinko sattuu vakuutushakemuksen lähettämisen ja vakuutuksenantajan hyväksyvän vastauksen välisenä aikana, katsotaan vastuun alkaneen jo hakemuksen lähettämishetkestä, jos vakuutuksenantaja olisi hakemuksen hyväksynyt (VakSL 11.2 §)

2.6 Vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuus

Vakuutussopimuslain mukaan vakuutussopimuksen tekeminen vaatii molempien osapuolten osalta tietojenvaihtoa. Vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuus perustuu

siihen, että vakuutusenantaja on parhaiten selvillä vakuutuksen sisällöistä ja ehdoista ja vakuutusnottaja on siihen nähden heikommassa asemassa (Hoppu & Hemmo 2006, 37). VakSL 5 §:n mukaan vakuutusenantajan on annettava vakuutuksen hakijalle tarpeelliset tiedot, kuten tietoja vakuutusmaksuista ja vakuutusehdoista. Tietoja annettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota vakuutusturvan olennaisiin rajoituksiin. Vakuutusenantajalla on kuitenkin laajempi tiedonantovelvollisuus kuin vakuutusnottajalla, sillä vakuutus on aineeton hyödyke, joka perustuu vakuutus sopimukseen ja – ehtoihin (Hoppu & Hemmo 2006, 36). Vakuutusnottajalla ei ole siten samanlaista mahdollisuutta tutustua tuotteeseen, kuin kulutushyödykettä ostaessa, joten vakuutusenantajan tiedonantovelvollisuus korostuu.

Laissa ei ole tarkemmin säännelty sitä millä tavalla ja missä yhteyksissä tietoja on annettava. Tilanteet ja vakuutusten sisällöt vaihtelevat niin paljon, ettei tästä ole voitu antaa yksiselitteistä ohjeistusta. Tiedonantovelvollisuuden täyttämistapa ja annettavat tiedot riippuvat vakuutuksesta ja olosuhteista. Riittävänä tiedonantona pidetään esimerkiksi kirjallista aineistoa, jossa selvennetään ja havainnollistetaan lain edellyttämät tiedot. On vakuutusenantajan velvollisuus huolehtia siitä, että tarvittavat tiedot annetaan vakuutusnottajalle ennen vakuutus sopimuksesta päättämistä. (HE 114/1993, 26–27.) Vakuutusenantajalla on lisäksi erilainen tiedonantovelvollisuus eri vakuutus sopimuksen vaiheissa, esimerkiksi vakuutusta ottaessa tarvitaan eri tietoja kuin vakuutus tapahtuman sattumisen jälkeen (Hoppu & Hemmo 2006, 36).

Vakuutusyhtiöille asetettu tiedonantovelvollisuus on tiukka, eikä siitä voida poiketa (FK 2009, 23). Ainoastaan silloin, kun vakuutusnottaja ei halua tietoja tai tietojen antaminen tuottaisi kohtuutonta hankaluutta, ei tietoja tarvitse antaa (VakSL 5.2 §). Sitä, ettei vakuutusnottaja pyydä tietoja, ei voida pitää osoituksena siitä, ettei hän haluaisi tietoja, sillä vakuutusenantajan tulee antaa tarvittavat tiedot oma-aloitteisesti (HE 114/1993, 27).

Jos vakuutusenantaja on jättänyt antamatta tarpeelliset tiedot tai antanut virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa vakuutusnottajalle, katsotaan vakuutus sopimuksen olevan voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutusnottajalla on ollut aihetta käsittää (VakSL 9 §). Vastuu puutteellisista tai virheellisistä tiedoista ei edellytä vakuutusenantajan tuottamusta, vaan sopimus voi tulla voimaan edellä mainitun mukaisesti, vaikka vakuutusenantaja ei olisi menetellyt huolimattomasti (HE 114/1993, 29). VKL:n ratkaisusuosi-

tuksessa 239/15 todetaan näyttötaakan virheellisesti annetuista tiedoista olevan kuitenkin vakuutuksenottajalla. Kyseisessä tapauksessa lautakunta katsoi, että vakuutuksenantaja ei ollut antanut virheellisiä tietoja vakuutus sopimuksen sisällöstä, vaan se oli täyttänyt tiedonantovelvollisuutensa.

3 VAKUUTUSSOPIMUKSEN PÄÄTTYMINEN

Vakuutus on voimassa määräajan tai toistaiseksi voimassa olevana, kunnes se irtisano-
taan. Määräaikainen vakuutussopimus päättyy sovitun määräajan päättyessä, eikä sitä
tarvitse erikseen irtisanoa. Jatkuva vakuutus tulee erikseen irtisanoa joko vakuutuksen-
ottajan tai vakuutuksenantajan toimesta. Vakuutustapahtuman sattuminen ei tarkoita,
että vakuutus päättyisi, ellei vakuutuksenkohde ole lakannut olemasta (esimerkiksi va-
kuutettu on kuollut tai vakuutettu esine on tuhoutunut). (Norio-Timonen 2010, 40.)
Esimerkiksi kaskovakuutus päättyy, mikäli ajoneuvo lunastetaan sattuneen esinevahin-
gon johdosta, jolloin ajoneuvon omistusoikeus siirtyy vakuutusyhtiölle, eikä vakuutusta
tarvitse silloin erikseen irtisanoa.

3.1 Vakuutuksenottajan oikeus irtisanoa vakuutus

Vakuutuksenottajan oikeudesta irtisanoa vakuutus on säädetty VakSL 12 §:

Vakuutuksenottajalla on oikeus milloin tahansa irtisanoa vakuutus päät-
tymään vakuutuskauden aikana. Irtisanominen on suoritettava kirjallisesti.
Muu irtisanominen on mitätön. Jos vakuutuksenottaja ei ole määrännyt
vakuutuksen päättymisaikaa, vakuutus päättyy, kun irtisanomista koskeva
ilmoitus on annettu tai lähetetty vakuutuksenantajalle. Irtisanomisoikeutta
ei kuitenkaan ole, jos vakuutussopimuksen sovittu voimassaoloaika on ly-
hyempi kuin 30 päivää.

Vakuutuksenottaja voi irtisanoa myös määräaikaisen vakuutuksen päättymään kesken
vakuutuskauden. Mikäli määräaikaista sopimusta ei irtisanota sen voimassaoloaikana,
päättyy se automaattisesti määräajan umpeutuessa. (Hoppu & Hemmo 2006, 294–295.)
Vakuutuksenottajan oikeus irtisanoa vakuutus on melko yksiselitteinen, eikä siihen pa-
neuduta tässä työssä tämän tarkemmin.

3.2 Vakuutuksenantajan oikeus irtisanoa vakuutus

Vakuutuksenantajan oikeus irtisanoa vakuutus on tarkemmin säännelty ja sen suhteen on enemmän pakottavaa lainsäädäntöä. Vakuutuksenantajalla ei ole niin yksiselitteistä oikeutta irtisanoa vakuutus kuin vakuutuksenottajalla. Tämä on ymmärrettävää sopimusoikeudellisesta näkökulmasta, sillä tällä suojellaan sopimuksen heikompa osapuolta.

Vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa jatkuva vahinkovakuutus päättymään vakuutuskauden lopussa ja irtisanomiselle on oltava hyvän vakuutustavan mukainen peruste (VakSL 16 §). Jos vakuutus irtisanotaan vakuutuskauden loppuun, ei sitä tarvitse lain mukaan perustella, mutta hyvä vakuutustapa siihen kuitenkin velvoittaa (Hoppu & Hemmo 2006, 298). VKL:n ratkaisusuosituksen 193/15 mukaan irtisanominen oli pätemätön, sillä irtisanomiskirjeessä ei mainittu irtisanomisen syytä. On kuitenkin katsottu, että irtisanominen oli pätevä ja vakuutuksenantaja oli täyttänyt velvollisuutensa, kun kirjallinen irtisanomisilmoitus oli lähetetty vakuutuksenottajalle lain säättämässä ajassa oikeaan osoitteeseen, vaikkakaan irtisanomisilmoitus ei ollut koskaan mennyt perille vakuutuksenottajan kertoman mukaan (VKL 20/15).

Vahinko- ja henkilövakuutusten irtisanomiselle on laissa omat perusteensa. VKL on katsonut, että sekä vahinko- että henkilövakuutus voitiin irtisanoa vakuutuskauden loppuun vedoten vahinkokehitykseen ja vakuutuksenottajalle sattuneisiin epätavallisiin vahinkoihin. Irtisanominen tehtiin lain ja sopimusehtojen edellyttämässä ajassa, eikä se ollut hyvän vakuutustavan vastainen. (VKL 560/01.) Myös VKL:n ratkaisusuosituksessa 23/14 katsottiin, että vahinkokehitykseen vetoaminen on hyvän vakuutustavan mukaista ja vakuutuksenantaja saa itse määrittellä vakuutettavan kohteen hyväksyttävän riskitason.

Kun vakuutuksenantaja irtisanoa vakuutuksen, on se aina tehtävä kirjallisesti ja ilmoituksessa on mainittava irtisanomisperuste (VakSL 15 §). VKL:n ratkaisusuosituksen 139/14 mukaan irtisanomisilmoituksen perusteluihin ei riittänyt pelkästään suojeluohjeeseen viittaaminen, vaan se olisi pitänyt yksilöidä riittävästi. Pelkkä viittaaminen johonkin ehtokohtaan tai suojeluohjeeseen ei siten ole riittävä perustelu. Päätöksen perustelemiseen tulee siten kiinnittää erityistä huomiota. Perustetta irtisanomiselle ei kuitenkaan tarvitse mainita tapauksissa, joissa syynä on rahanpesun ja terrorismin estämisestä

ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) 26 §:n mukainen irtisanomisperuste (HE 63/20019, 17). Kyseisen lainkohdan mukaan ilmoitusvelvollisen (tässä tapauksessa vakuutusyhtiön) on keskeytettävä liiketoimi lisäselvityksiä varten tai kieltäydyttävä liiketoimesta, jos liiketoimi on epäilyttävä tai ilmoitusvelvollinen epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen.

Vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa vakuutus, mikäli vakuutuksenottaja on laiminlyönyt VakSL:n mukaiset velvollisuutensa. Irtisanomisperusteet ovat hieman erilaiset vahinko- ja henkilövakuutuksissa. (Hoppu & Hemmo 2006, 296.)

3.2.1 Vahinkovakuutuksen irtisanominen

Vahinkovakuutus voidaan irtisanoa kesken vakuutuskauden, jos vakuutuksenottaja tai vakuutettu on laiminlyönyt vakuutus sopimuslaissa määritellyt velvollisuutensa (Hoppu & Hemmo 2006, 296). Vakuutus sopimuslain 15 §:n mukaan

vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa vakuutus päättymään vakuutuskauden aikana, jos:

- 1) vakuutuksenottaja tai vakuutettu on ennen vakuutuksen myöntämistä antanut vääriä tai puutteellisia tietoja ja jos vakuutuksenantaja oikean asiantilaidan tuntien ei olisi vakuutusta myöntänyt;
- 2) vakuutuksenottajan tai vakuutetun vakuutuksenantajalle sopimusta päätettäessä ilmoittamissa olosuhteissa tai vakuutus kirjaan merkityssä asiantilassa on vakuutuskauden aikana tapahtunut sellainen olennaisesta vahingonvaaraa lisäävä muutos, jota vakuutuksenantajan ei voida katsoa ottaneen lukuun sopimusta päätettäessä;
- 3) vakuutettu on tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta laiminlyönyt suojeleohjeen noudattamisen;
- 4) vakuutettu on tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta aiheuttanut vakuutustapahtuman; tai
- 5) vakuutettu on vakuutustapahtuman jälkeen vilpillisesti antanut vakuutuksenantajalle vääriä tai puutteellisia tietoja, joilla on merkitystä vakuutuksenantajan vastuun arvioimisen kannalta.

Ensimmäisen kohdan mukainen irtisanomisperuste voi tulla kyseeseen esimerkiksi bulvaanitapauksissa, joita on käsitelty jäljempänä. Tällöin vakuutuksenantajalle on annettu

vääriä tietoja vakuutuksenottajasta ja vakuutuksenantaja ei olisi myöntänyt vakuutusta, mikäli oikea asianlaita olisi ollut tiedossa. Tahallisuutta ja törkeää huolimattomuutta käsitellään myös jäljempänä ja käydään tarkemmin läpi niiden aiheuttamaa irtisanomisperustetta ja vaikutusta korvausratkaisuun. Kohtien 1 ja 2 mukainen irtisanomisperuste ei edellytä vakuutuksenottajan tai vakuutetun tuottamusta, vaan irtisanomisperusteeksi riittää, että annetut tiedot ovat olleet vääriä tai olosuhteiden muutos on tapahtunut, eikä siitä ole ilmoitettu (Lehtipuro ym. 2010, 232).

Vakuutus on irtisanottava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun vakuutuksenantaja on saanut tiedon irtisanomiseen oikeuttavasta perusteesta (VakSL 15.2 §). Hallituksen esityksen (114/1993, 35) mukaan vakuutuksenantajan ei kuitenkaan tarvitse toimia välittömästi tiedon saatuaan, mutta kuitenkin kohtuullisen harkinta-ajan jälkeen viipymättä. Mikäli vakuutuksenantaja ei irtisano vakuutusta ilman aiheetonta viivytystä, menettää se irtisanomisoikeuden. Samoissa perusteluissa on kuitenkin linjattu, että irtisanomisoikeus ei vanhene, mikäli vakuutuksenottaja on vilpillisesti jättänyt ilmoittamatta vakuutuskauden aikana tapahtuneesta olennaisesti vahingonvaaraa lisäävästä muutoksesta.

Vakuutus päättyy kuukauden kuluttua irtisanomista koskevan ilmoituksen lähettämisestä (VakSL 15.2§). Kuukauden katsotaan olevan tarpeeksi pitkä aika, jotta vakuutuksenottajalla on aikaa järjestää vakuutustarpeensa uudelleen (HE 114/1993, 35).

Vakuutus voidaan irtisanoa myös sillä perusteella, että vakuutuksenottaja on laiminlyönyt vakuutusmaksujen suorittamisen. Tässä tapauksessa vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa vakuutus päättyväksi 14 päivän kuluttua ilmoituksen lähettämisestä. Vakuutus ei kuitenkaan pääty, jos vakuutuksenottaja suorittaa maksun ennen irtisanomisajan päättymistä. (VakSL 39 §.) Vakuutusmaksun laiminlyönnin perusteella voidaan irtisanoa sekä vahinko- että henkilövakuutus (Hoppu & Hemmo 2006, 297). Tähän irtisanomisperusteeseen ei kuitenkaan ole syytä perehtyä tarkemmin tässä tutkimuksessa, sillä tässä tilanteessa harvoin on kyse vilpistä.

Irtisanomisperustetta ei kuitenkaan synny sellaisessa tilanteessa, jossa laiminlyöntiin on syyllistynyt sellainen vakuutuksenottaja, joka ei ole samalla myös vakuutettu (HE 114/1993, 35). Esimerkiksi vakuutettu voi olla työntekijä ja vakuutuksenottajana työn-

antaja eli työnantajan laiminlyönti ei johda vakuutuksen irtisanomiseen työntekijän vahingoksi.

SVK on vuonna 2002 julkaissut vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa, joissa määritellään kuinka vakuutusyhtiöt noudattavat vastuunvalinnassaan lakia ja hyvää vakuutustapaa. Sen mukaan vakuutus sopimus voidaan irtisanoa kesken vakuutuskauden vain vakuutusmaksun maksamisen laiminlyönnin tai muun laissa määritellyn syyn perusteella. Vakuutus, jonka maksu voidaan periä ilman tuomiota ulosottoteitse, ei voida irtisanoa päättymään kesken kauden. (SVK 2002, 2-3.)

3.2.2 Henkilövakuutuksen irtisanominen

Henkilövakuutuksen irtisanominen on tarkemmin säännelty. Vuoden 1993 hallituksen esityksessä (114/1993, 14) on tuotu esiin henkilövakuutuksen irtisanomisen kesken vakuutuskauden olevan henkilövakuutustoiminnan peruseriaatteiden vastaista. Jos henkilövakuutus irtisanottaisiin vakuutuksenantajan toimesta, ei vakuutuksenottajalla välttämättä olisi enää mahdollisuutta saada uutta vakuutusta heikentyneen terveydentilansa vuoksi.

Vakuutus sopimuslain (543/1994) 17§:n mukaan

Vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa henkilövakuutus, jos:

- 1) vakuutuksenottaja tai vakuutettu on ennen vakuutuksen myöntämistä antanut vakuutuksenantajalle väärää tai puutteellisia tietoja tahallisesti tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä, ja vakuutuksenantaja oikean asianlaidan tuntien ei olisi myöntänyt vakuutusta;
- 2) vakuutuksenottaja tai vakuutettu on täyttäessään tiedonantovelvollisuuttaan menetellyt vilpillisesti, mutta vakuutus sopimus kuitenkin sitoo vakuutuksenantajaa 24 §:n 3 momentin nojalla; tai
- 3) vakuutettuun liittyvässä, vakuutuksenantajan vastuun arvioimisen kannalta merkityksellisessä seikassa on tapahtunut 27 §:ssä tarkoitettu vahingonvaaraa lisäävä muutos ja vakuutuksenantaja ei olisi myöntänyt vakuutusta siinä tapauksessa, että vakuutettuun liittyvä seikka olisi ollut muutosta vastaava jo vakuutusta myönnettäessä.

Vakuutuksenantaja saa irtisanoa henkilövakuutuksen myös, jos:

- 1) vakuutettu on tahallisesti aiheuttanut vakuutustapahtuman; tai

2) vakuutettu on vakuutustapahtuman jälkeen antanut vakuutusenantajalle vilpillisesti vääriä tai puutteellisia tietoja, joilla on merkitystä vakuutusenantajan vastuun arvioimisen kannalta.

Lisäksi on erikseen säädetty vakuutusenantajan oikeudesta irtisanoa tapaturmavakuutus ja sairausvakuutus vakuutusehtojen nojalla (VakSL 17 a §). Tällöin vakuutus voidaan irtisanoa vakuutuskauden loppuun. Vakuutusta ei kuitenkaan saa irtisanoa sillä perusteella, että vakuutetun terveydentila on heikentynyt tai on sattunut vakuutustapahtuma. Lisäksi on muistettava noudattaa hyvää vakuutustapaa. VKL on ratkaisusuosituksessaan 589/15 katsonut henkilövakuutuksen irtisanomisperusteen noudattaneen hyvää vakuutustapaa ja lakia, kun koko vakuutuskanta oli irtisanottu negatiivisen vahinkokehityksen vuoksi. Tämän on katsottu olevan perusteltu syy irtisanoa vakuutus. Hyvän vakuutustavan mukainen irtisanomisperuste voi olla myös esimerkiksi se, että vakuutus on muuttunut tappiolliseksi ja vakuutusenantaja haluaa poistaa kyseisen vakuutuksen tuotevalikoimasta (VKL 296/15).

VKL:n ratkaisusuosituksen 734/96 mukaan matkavakuutusta ei voitu irtisanoa vakuutetulla olleiden useiden vakuutustapahtumien vuoksi, joista suurin osa oli ollut tavanomaisia matkasairauksia. Lautakunnan mukaan vakuutetun ikä ja matkojen kesto huomioon ottaen, vahinkojen määrää ei voitu pitää poikkeuksellisenä, eikä vakuutettu ollut toiminut vilpillisesti, joten irtisanomista ei pidetty lain eikä hyvän vakuutustavan mukaisena.

Jos vakuutusmaksukausi on lyhyempi kuin yksi vuosi, voidaan vakuutus irtisanoa päättyväksi vain kalenterivuoden lopussa (VakSL 17.1 a §). VKL:n ratkaisusuosituksessa 296/15 on katsottu, että vakuutusenantajan irtisanomisperuste on ollut vakuutuslainsäädännön mukainen, mutta sitä ei ole tehty lain mukaisessa järjestyksessä. Kyseisessä tapauksessa vakuutuksen maksukausi oli yksi kuukausi, joka on alle vuoden eli vakuutus olisi voitu irtisanoa kyseisen kalenterivuoden loppuun, ei vakuutuskauden loppuun. Tällä perusteella irtisanomisen katsottiin olevan pätemätön.

Toisin kuin vahinkovakuutuksen, henkilövakuutusta ei saa irtisanoa sillä perusteella, että vakuutettu on toiminut törkeän huolimattomasti. Henkilövakuutus voidaan irtisanoa ainoastaan tahallisesti aiheutetun vahingon seurauksena. (HE 63/2009, 20–21.)

Seuraavassa luvussa tarkastellaan lähemmin vakuutuslainsäädännön 15 § irtisanomisperusteita ja erityisesti tapauksia, joissa vakuutuksenottaja on toiminut vilpillisesti. Henkilövakuutuksen irtisanomisperusteet on jätetty vähemmälle ja keskitytään vahinkovakuuttamisen irtisanomisperusteisiin.

4 VAKUUTUKSENOTTAJAN VILPILLINEN TOIMINTA

Edellä on käyty läpi vakuutuslainsäädännön mukaiset irtisanomisperusteet ja nyt tarkastellaan lähemmin irtisanomisperusteita tapauksissa, joissa vakuutusnottaja on tehnyt vilppiä. Vakuutusnottaja voi jo vakuutuslainsäädännöstä tehdessä antaa vakuutusnottajalle tahallaan väärää tietoa, jolloin vakuutuslainsäädännön ei välttämättä vastaa todellista riskiä tai oikeilla tiedoilla vakuutuslainsäädännön ei olisi myönnetty ollenkaan. Vakuutusnottaja voi antaa tahallaan väärää tietoa myös vahingon tilanteesta, vakuutuslainsäädännön aiheuttaa vahingon tahallisesti.

Vilpiksi katsotaan usein asian tai vahingon määrän liioittelu tai vääristely. Vilppi katsotaan muuttuvan petokseksi siinä kohtaa, kun vahingon määrää liioitellaan räikeämmin tai vahingon tapahtuma lavastetaan tai aiheutetaan tahallisesti. Vakuutusyhtiöissä lähdetään yleensä liikkeelle vilpillisen menettelyn tutkimisella ja siinä käytetään lähtökohdaksi vakuutuslainsäädännön lakia. Petoksesta puhuttaessa siirrytään rikoslain piiriin. Vakuutusyhtiöiden tuleekin tapauskohtaisesti arvioida, onko kyseessä rikoslainsäädännön motiivi, jolloin tapausta voitaisiin käsitellä rikoksena. (Mutttilainen & Lohiniva 2009, 30–33.) Sivistyssanakirja määrittelee vilpiksi epärehellisen keinon tai teon, jonka tarkoituksena on harhauttaa jotakuta, kun taas petoksen määritelmänä on jonkun erehdyttäminen hyöty- tai vahingoittamistarkoituksessa siten, että teon kohteelle aiheutuu taloudellista vahinkoa. Tässä työssä käsitellään rinnakkain sekä vilppiä että petosta, mutta niiden ero on kuitenkin syytä muistaa.

Vakuutusyhtiöihin kohdistuneisiin petoksiin sovelletaan rikoslain (RL, 39/1889) 36 lukua. RL 36:1 mukaan, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdytystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Laissa on myös säännös vakuutuspetokselle, mutta se koskee ainoastaan tapauksia, joissa on poltettu palovakuutettua omaisuutta (RL 36:4). Käytännössä vakuutuspetoksia ei arvioida ainoastaan edellä mainitun mukaan, vaan myös muiden saman luvun säännösten perusteella, jotka koskevat petosta, lievää petosta ja törkeää petosta (Mutttilainen & Lohiniva 2009, 19).

Petosepäilyn arviointi lähtee vakuutus sopimuksen sisällön arvioinnista. On vaikea määrittellä tarkasti, milloin petos on ollut tarkoituksellinen ja onko kyseessä ollut rikollinen aikomus. Vakuutusyhtiö ei aina ilmoita havaitusta väärinkäytöksestä poliisille, vaan yhtiöt harkitsevat tapauskohtaisesti milloin asiasta ilmoitetaan poliisille. Vakuutusyhtiöt saattavat kokea, että mahdollisesta petoksesta ei kannata tehdä rikosilmoitusta, sillä rikosprosessi on pitkä ja lopputulos saattaa olla epävarma. (Mutttilainen & Lohiniva 2009 7, 26–29, 34.)

4.1 Taustaa

Vakuutusyhtiöt menettävät vuosittain suuria summia rahaa vilpillisin perustein haettujen korvausten vuoksi. Viime vuosien aikana vilpillisesti haettujen korvausten määrä on vain kasvanut. (Savolainen 2013.) Vuonna 2013 Accenturen tekemän tutkimuksen mukaan vakuutusyhtiöt menettävät Euroopassa vuosittain 8-12 miljardia euroa vilpin vuoksi (Accenture, 2013). Suomessa vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petokset aiheuttavat kymmenien miljoonien kulun (Keskusrikospoliisi, KRP, 2013, 7). Vilpillisellä toiminnalla on seurauksia vakuutusyhtiöille ja viime kädessä maksajina ovat vakuutuksenottajat. Erityisesti henkilövakuutuksiin kohdistuvat vilppitapaukset ovat vakuutus alalle haitallisia, koska niistä saattaa aiheutua pitkäaikaisia ja suuria vahinkomenoja (KRP 2013, 8). Vakuutusmaksujen ja vakuutuksesta maksettavien korvausten tulisi olla pitkällä aikavälillä tasapainossa (Hoppu & Hemmo 2006, 2). Tästä seuraa se, että mikäli korvauksia maksetaan vuosittain yhä enemmän, nousevat myös vakuutusmaksut.

Finanssialan keskusliiton vuonna 2014 teettämän vakuutus tutkimuksen mukaan vakuutusyhtiöiden huijaaminen on yleistä. Ihmisten asenne vakuutuspetoksiin on kuitenkin tiukentunut edelliseen vuoden 2012 tutkimukseen verrattuna ja vuoden 2014 tutkimuksessa 11 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että vahingon määrän liioittelu on hyväksyttävää. (FK 2014, 3.) Suomessa vakuutusyhtiöiden haasteena on pystyä tunnistamaan vilpilliset korvaushakemukset ja samanaikaisesti käsittelemään asianmukaiset ja oikeelliset korvaushakemukset tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti (Accenture 2013).

Vakuutusyhtiöihin kohdistuvien vilppitapausten ja rikosten torjuntaan on vakuutusyhtiöillä runsaasti keinoja. Vakuutusyhtiöt pyrkivät torjumaan rikoksia esimerkiksi vakuutusehtojen, alan hyväksymien liikkeiden ja laitteiden, tarkastustoiminnan ja tutkimusten,

rekistereiden, tiedotuksen ja valistuksen sekä viranomaisyhteistyön avulla. Lisäksi yhtiöillä on velvollisuus tarkkailla epäilyttäviä liiketoimia ja tehdä niistä tarvittaessa ilmoituksia viranomaisille. Erityisesti vahinko- ja väärinkäytösrekisterit sekä vakuutusutkin-ta ovat tärkeitä vakuutuspetosten torjunnassa ja selvittelyssä (Mutttilainen & Lohiniva 2009, 16–17.)

Väärinkäytösten estämiseksi ja selvittämiseksi vakuutusyhtiöissä työskentelee vakuutusutkijoita, jotka ovat lähes aina poliisitaustaisia henkilöitä. Vakuutusutkijat selvittävät epäselviä vahinkotapauksia, joissa epäillään vilppiä tai petosta ja he tekevät tätä työtä yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa (esimerkiksi viranomaisten ja muiden yhtiöiden kanssa). (KRP 2013, 8.)

Vakuutusyhtiöihin kohdistuvan rikollisuuden estämiseksi ja rajoittamiseksi vakuutusyhtiöillä on käytössään yhteinen vahinkorekisteri. Rekisteriin kerätään tietynlaisia vahinkoja koskevia tietoja, jottei samasta vahingosta voisi hakea korvauksia useammasta yhtiöstä. (Henkilötietojen käsittely, 2016) Rekisteri on perustettu vuonna 2001 tietosuojalautakunnan luvalla. Rekisteri oli alkuun määräaikainen, mutta sen lupaa jatkettiin vuonna 2006. Lupaa perusteltiin sillä, että vakuutusyhtiöiden omalla vakuutusrikostorjunnalla ehkäistään tehokkaasti ennalta petosrikoksien yrityksiä, sillä kiinnijäämisen riski on suuri. (Mutttilainen & Lohiniva 2009, 17.) Vahinkorekisteristä selviää henkilö- tai y-tunnus, vakuutuslaitos, vahingon tapahtuma-aika, vahinkonumero, moottoriajoneuvon ja veneen rekisterinumero (liikenne-, auto-, ja venevahingoissa), vakuutuslaji koodina sekä vahinkotyyppi koodina. Rekisteriin ei luovuteta tietoja vahingoista, joita on haettu luotto-, takaus-, oikeusturva- ja sairausvakuutuksista eikä lakisääteisistä tapaturmavakuutuksista (Tietosuojalautakunta 2009).

Väärinkäytökset kootaan myös omaan väärinkäytösrekisteriin, joka on perustettu tietosuojalautakunnan luvalla vuonna 1995. Rekisteriin tallennetaan tiedot sellaisista vakuutusnottajista, jotka ovat tehneet tai yrittäneet tehdä vakuutusyhtiötä kohtaan rikosilmoitukseen johtaneen petosrikoksen. Rekisteristä saa tiedon rikoksen kohteena olleesta yhtiöstä, väärinkäytöksen ajankohdasta, tiedon tallennusajasta, väärinkäytökseen syylistyneestä henkilöstä, asiaa käsitelleestä tuomioistuimesta sekä tiedon ilmoittajasta. (Mutttilainen & Lohiniva 2009, 18.) Tieto poistuu rekisteristä viiden vuoden kuluttua ilmoitushetkestä tai välittömästi, jos rikosprosessi keskeytyy (KRP 2013, 7).

Siitä huolimatta, että petos- ja vilppiepäilyjä on paljon, johtavat ne harvoin rikosilmoituksen tekemiseen. Epäiltyihin tapauksiin voi olla vaikea löytää näyttöä ja rikosprosessi etenee hitaasti. Vuosittain poliisilla on tutkinnassa noin 100 vakuutusyhtiöiden tekemää rikosilmoitusta. (KRP 2013, 8.) Tehtyihin vahinkoilmoituksiin verrattuna rikosilmoitukseen johtavien vahinkojen määrä on hyvin pieni.

4.2 Vilpillisten tietojen antaminen vakuutusta ottaessa

Vakuutuksenottaja voi jo vakuutushakemusta tehdessään antaa vilpillisesti vääriä tietoja esimerkiksi itsestään tai vakuutuksen kohteesta, jolloin vakuutuksenantajalla ei ole mahdollisuutta arvioida todellista riskiä ja tehdä päätöstä vakuutuksen myöntämisestä oikeilla tiedoilla. Vakuutuksenottajalla on lakiin perustuva tiedonantovelvollisuus, jotta vakuutuksenantajalla olisi mahdollisuus arvioida vakuutettava riski mahdollisimman oikeaksi.

Jo vakuutusta tehdessä tulisi kiinnittää huomiota mahdollisiin vilppitapauksiin ja asiakasvalinta koetaankin tärkeänä osana erityisesti petosyritysten ennaltaehkäisyssä. Myös rahanpesulaki tuo omat vaatimuksensa jo vakuutussovimusta tehtäessä, kun asiakas on tunnistettava ja tiedot vietävä tietojärjestelmiin. (Muttalainen & Lohiniva 2009, 50–51.)

4.2.1 Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus

Jotta vakuutuksenantaja voisi arvioida vakuutuksella kannettavan riskin, on vakuutuksenantajan saatava tarpeelliset ja riittävät tiedot vakuutuksenottajalta. Vakuutuksenottajalla on lähtökohtaisesti tiedot edellä mainituista seikoista, sillä vakuutuksenantajalla ei yleensä ole mahdollista tarkastaa vakuutuksenkohdetta ja saada sitä kautta tietoja. Vakuutuksenantajan on siten luotettava vakuutuksenottajalta saamiinsa tietoihin. (Hoppu & Hemmo 2006, 62.)

Vakuutuksenottajalla on tiedonantovelvollisuus vakuutusta ottaessa. Vakuutuksenottajan tulee antaa vakuutuksenantajalle tarvittavat tiedot, jotta vakuutuksenantaja pystyy arvioimaan riskin oikein ja tekemään päätöksen vakuutuksen myöntämisestä sekä ehdoista ja maksuista. Vakuutuksenottajan tulee VakSL 22 §:n mukaisesti vastata vakuu-

tuksenantajan esittämiin kysymyksiin ja antaa sillä tavoin tarvittavat tiedot. (Norio-Timonen 2010, 75.) Vakuutusnottajan ja vakuutetun ei tarvitse antaa tietoja omasta aloitteestaan, vaan tiedonantovelvollisuus tulee täytetyksi, kun vakuutusnottajan kysymyksiin vastataan oikein ja riittävästi (HE 114/1993, 39). VKL on myös päätöksissään todennut tiedonantovelvollisuuden rajoittuvan ainoastaan vakuutusnottajan esittämiin kysymyksiin, eikä vakuutusnottajalla ole oma-aloitteista tiedonantovelvollisuutta (VKL 706/14).

Ongelmallista tiedonantovelvollisuudessa voi olla vakuutusnottajan esittämien kysymysten selkeys. Vakuutusnottajan tuleekin kiinnittää erityistä huomiota kysymysten selkeyteen ja ymmärrettävyyteen. Korkeimman oikeuden (KKO) ratkaisussa 2002:65 oli kysymys siitä, oliko henkilövakuutukseen liittyvässä terveystarkastuksessa esitetty kysymys alkoholiongelmasta tulkinnanvarainen siten, että vakuutusnottajalla oli oikeus jättää ilmoittamatta alkoholiongelmastaan. KKO katsoi, että kysymys oli ollut tarpeeksi selkeä ja vakuutusnottaja oli antanut virheellistä tietoa vastatessaan kysymykseen alkoholiongelmasta kieltävästi. Vakuutusyhtiön katsottiin olevan korvausvastuusta vapaa, sillä vakuutusta ei olisi myönnetty, mikäli alkoholiongelma olisi ollut tiedossa.

Lisäksi VKL on ratkaisusuosituksessaan 121/16 katsonut, että vakuutusnottaja ei ole antanut vilpillisesti tietoja vakuutusnottajalle ajoneuvon haltijasta, sillä autoliikkeen käyttämässä vakuutushakemusjärjestelmässä ei ole ollut erillistä haltijatietoa ja vakuutusnottajan antaman ohjeistuksen mukaan asiakkaaksi tulee merkitä sama henkilö, jolle rahoitus oli myönnetty. Kyseisessä tapauksessa A oli ottanut ajoneuvon rahoituksen ja vakuutuksen omiin nimiinsä, vaikka ajoneuvon todellinen käyttäjä eli haltija oli A:n poika B. Koska vakuutusta varten ei ollut erikseen kysytty ajoneuvon haltijaa, ei vakuutusnottaja voinut vedota vilpillisesti annettuihin tietoihin, koska esitettyihin kysymyksiin oli vastattu.

Ennen vakuutuksen myöntämistä ja jo vakuutuskauden alettua, voi vakuutusnottaja vaatia vielä lisätietoja ja täsmennyksiä jo esitettyihin kysymyksiin (Rantala & Pentikäinen 2009, 273). Vakuutusnottajan tulee myös vakuutuskauden aikana oikaista antamansa tiedot, mikäli hän toteaa ne vääriksi tai puutteellisiksi (VakSL 22 §). Vakuutusyhtiö on se, joka kantaa vastuun siitä, että esitetyt kysymykset ovat riittävän selkeitä (VKL 706/14).

VKL:n ratkaisuihin on useasti otettu kantaa vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuuden ja erityisesti henkilövakuuttamisen puolelta löytyy useita lautakunnan kannanottoja aiheeseen (esim. VKL 644/14, 170/03 ja 408/01). Esimerkiksi tapauksessa 170/03 lautakunta katsoi, että vakuutuksenottaja oli vastannut vakuutusenantajan esittämiin kysymyksiin, eikä vakuutuksenottaja ole voinut tietää tiettyjen terveyttä koskevien tietojen, esimerkiksi korkean kolesterolin ja laktoosi-intoleranssin, vaikuttavan tiettyihin terveysselektiviteetissä kysyttyihin sairauksiin, esimerkiksi suoliston ja mahalaukun sairauksiin. Lautakunta katsoi vakuutuksenottajan toiminnan olleen vähäistä huolimattomuutta, eikä vakuutusenantajalla ollut oikeutta irtisanoa vakuutusta tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnin perusteella.

Tiedonantovelvollisuus koskee ainoastaan sellaisia seikkoja, joilla on merkitystä vakuutusenantajan vastuun arvioimisen kannalta. Mikäli vakuutusenantaja kysyy kysymyksiä koskien muita seikkoja, ei vakuutuksenottajan tai vakuutetun niihin tarvitse vastata eikä myöskään vastaamatta jättämisestä aiheudu samanlaisia seuraamuksia kuin tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistä. Vakuutuksenottajan on kuitenkin kannettava riski vastaamatta jättämisestä. (Hoppu & Hemmo 2006, 68.)

4.2.2 Tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti

Jos vakuutuksenottaja tai vakuutettu on laiminlyönyt tiedonantovelvollisuuden ja antanut vilpillisesti vääriä tietoja, ei vakuutus sopimus sido vakuutusenantajaa (VakSL 23–24 §). Vilpilliseksi teoksi katsotaan se, jos antamalla vääriä tai puutteellisia tietoja on pyritty omaksi tai toisen eduksi pettämään vakuutusenantajaa (Rantala & Pentikäinen 2009, 273). Vakuutuksenottajan tulee myös olla tietoinen antamastaan vastauksesta ja sen virheellisyydestä ja tällä on pyritty saamaan taloudellista hyötyä (Hoppu & Hemmo 2006, 71). Vilpin seurauksena sopimus on pätemätön.

Vakuutusenantaja voi itse päättää vetoaako se pätemättömyysperusteeseen ja jos siihen päätetään vedota, tulee se tehdä kohtuullisen ajan kuluessa siitä, kun tieto vilpistä on saatu (HE 114/1993, 39). Jos kuitenkin vakuutusenantajalla tai sen edustajalla on ollut tiedossa vakuutusta myöntäessä, että tiedot ovat virheellisiä tai puutteellisia, ei tiedonantovelvollisuuden laiminlyöntiin voida vedota. Tämän ulkopuolella on kuitenkin tapaukset, joissa tiedot on annettu vilpillisesti tai on toimittu törkeän huolimattomasti.

(Rantala & Pentikäinen 2009, 273.) Vakuutuksenottaja tai vakuutettu ei voi vedota vilpillisesti annettujen tietojen perusteella sopimuksen pätemättömyyteen, kuten vakuutuksenantaja (Hoppu & Hemmo 2006, 70).

Mikäli väärät tiedot on annettu huolimattomuudesta tai tahallisesti, mutta kuitenkin ilman vilppiä (esimerkiksi on ajateltu, ettei tiedolla ole merkitystä), ovat seuraamukset hieman erilaiset. Huolimattomuuden tulee kuitenkin olla vähäistä suurempaa. (Rantala & Pentikäinen 2009, 273.) Tahalliseksi menettelyksi katsotaan se, jos tiedetään annettujen tietojen olevan väärä. Menettelyä ei voida katsoa vilpilliseksi, mikäli väärin tietojen antamisella ei pyritä saamaan vakuutuksen nojalla perusteetonta hyötyä. Vaikka tahallinen menettely täyttäisi vilpin tunnusmerkit, saattaa vakuutuksenantaja vedota tahallisuuteen, eikä vilppiin, sillä tahallisuuden näyttäminen toteen voi olla helpompaa. (Hoppu & Hemmo 2006, 72–73.)

Vahinkovakuutuksessa tiedonantovelvollisuuden laiminlyöneen korvausta voidaan alen-
taa tai se evätä, jos on toimittu tahallisesti tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä (VakSL 23.2 §). Henkilövakuutuksen säännökset ovat hieman erilaiset. Vakuutuslainsäädännön mukaan vakuutuksenantaja on vastuusta vapaa, jos tiedonantovelvollisuus on laiminlyöty tahallisesti tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä ja vakuutuksenantaja ei olisi myöntänyt vakuutusta, jos oikeat ja täydelliset vastaukset olisi annettu. Mikäli vakuutuksenottajan huolimattomuus katsotaan vähäiseksi, ei se vaikuta vakuutuksenantajan vastuuseen (Rantala & Pentikäinen 2009, 274).

Vakuutuksenantaja saa pitää jo perityt vakuutusmaksut, vaikka vakuutuslainsäädännön mukaan ei olisi sikaan ollut vakuutusyhtiötä sitova vilpillisen menettelyn vuoksi. Erääntyneitä maksuja ei kuitenkaan ole enää oikeus periä. Tällä pyritään vilpin ehkäisyyn. Mikäli vakuutuksenantajan tulisi palauttaa jo perityt vakuutusmaksut, olisi vilpillisesti tietojen antaminen houkuttelevaa, eikä vilpillisten tietojen antajalle aiheutuisi silloin haittaa. Mikäli vedotaan korvauksen alentamisessa tahallisuuteen tai vähäistä suurempaan huolimattomuuteen, on tällöin vakuutuksenantajalla oikeus periä myös erääntyneet vakuutusmaksut ja muut vakuutuslainsäädännön mukaiset maksut, sillä silloin vakuutuslainsäädännön on pätevä ja voimassaoleva. (Hoppu & Hemmo 2006, 71, 73.)

4.2.3 Bulvaani

Bulvaaniksi kutsutaan henkilöä, joka ottaa vakuutuksen vilpillisesti omiin nimiinsä toisen henkilön puolesta (If 2012) ja antaa siten väärät tiedot vakuutusenantajalle eikä täytä tiedonantovelvollisuutta lain mukaisesti. Vakuutusyhtiö Ifin vuonna 2012 tekemän tutkimuksen mukaan bulvaanitoiminta on hyvin yleistä, vaikka lain mukaan se on kiellettyä. Vakuutus otetaan usein toisen nimiin, jotta säästetään vakuutusmaksuissa tai muun taloudellisen hyödyn vuoksi. Usein taustalla on myös maksuhäiriömerkintöjä tai muita viranomaismerkintöjä, kuten ulosottoa. Usein bulvaani käy ilmi vahinkotilanteessa ja tällöin vapaaehtoisesta vakuutuksesta ei makseta korvausta ollenkaan, sillä vakuutus sopimus ei sido vakuutusyhtiötä. Yleisintä bulvaanitoiminta on ajoneuvovakuutuksissa, jolloin ajoneuvon omistajaksi tai haltijaksi ilmoitetaan joku muu kuin todellinen omistaja tai haltija. (If 2012.)

Bulvaanitapauksia on käsitelty myös oikeusasteissa ja hyvä esimerkki siitä on KKO:n tapaus 2006:79, jossa henkilö A oli ostanut ajoneuvon osamaksulla, mutta ajoneuvon haltijaksi ja vakuutuksenottajaksi oli ilmoitettu henkilö B. Henkilö A ei olisi saanut ajoneuvolle vapaaehtoista vakuutusta maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Osamaksuerät ja vakuutusmaksut oli kuitenkin maksanut auton todellinen haltija A, eikä haltijaksi ilmoitettu B. Ajoneuvo oli tuhoutunut ilkivaltaisen vahingonteon johdosta, jonka jälkeen ajoneuvon todellinen haltija oli käynyt ilmi, eikä vakuutusyhtiö ollut maksanut korvausta vedoten vakuutus sopimuksen pätemättömyyteen. Vakuutuksenottaja B oli antanut vilpillisesti väärää tietoa ajoneuvon haltijasta vakuutus sopimusta tehtäessä. KKO ei muuttanut alempien oikeuksien päätöksiä ja vakuutus sopimus katsottiin pätemättömäksi eikä vakuutusyhtiön tarvinnut maksaa korvausta vahingosta.

VKL on ratkaisusuosituksessaan 135/15 vedonnut edellä käsiteltyyn KKO:n ratkaisuun ja vakuutus sopimus on katsottu pätemättömäksi. Vakuutuksenantajalle oli annettu väärät tiedot ajoneuvon todellisesta omistajasta ja haltijasta. Ajoneuvo oli hankittu A:n nimiin ja rahoitukseen, vaikka B:n perhe on ollut ajoneuvon todellinen käyttäjä. B:llä ja hänen puolisoillaan oli ollut vakavia maksuhäiriömerkintöjä, joiden perusteella he eivät olisi saaneet ajoneuvolle vakuutusta omiin nimiinsä. B ja hänen puolisonsa olivat myös maksaneet rahoitus- ja vakuutusmaksuja A:n kautta. Toiminta on ollut VakSL 23 §:n mukaista vilpillistä menettelyä, eikä vakuutus sopimus sido vakuutuksenantajaa.

4.3 Vilpillisten tietojen antaminen vahinkotilanteessa

Vakuutusnottaja voi toimia vilpillisesti vahinkotilanteessa useammalla tavalla. Vakuutusnottaja voi antaa vilpillisesti väärää tietoa vahinkotapahtuman kulusta ja sen syistä tai hän voi aiheuttaa vakuutustapahtuman tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Vilpillisyys edellyttää sitä, että korvauksenhakija on tietoinen tiedon virheellisyydestä ja sillä pyritään saamaan hyötyä (Hoppu & Hemmo 2006, 261). Esimerkiksi vilpillisenä voidaan pitää vaurioituneen esineen arvon ilmoittamista todellista suuremmaksi.

Vakuutusnottaja tai vakuutettu voi vakuutustapahtuman sattumisen jälkeen esittää vakuutusnantajalle virheellistä tietoa tapahtuman kulusta ja yrittää johdattaa vakuutusnantajaa siten harhaan saadakseen korvauksen vahingosta. Vakuutusnottaja tai vakuutettu on voinut aiheuttaa vahingon tahallaan, mutta esittää vakuutusnantajalle virheellistä tietoa tapahtuman kulusta tai antaa muulla tavoin vilpillisesti virheellistä tietoa esimerkiksi todellisista vahingoista tai ei toimita kaikkia tarvittavia selvityksiä vakuutusnantajalle. Jotta vilpilliseen tietoon voidaan vedota, tulee annetulla tiedolla olla yhteys vakuutustapahtumaan tai vakuutusnantajan vastuun selvittämiseen (Hoppu & Hemmo 2006, 261). Esimerkiksi vakuutusnottaja on yrittänyt itsemurhaa vakuutamallaan ajoneuvolla ja ajanut ajoneuvolla ulos ajoradalta, jonka seurauksena ajoneuvo on vaurioitunut pahoin. Vakuutusnottaja voi kertoa ulosajon aiheutuneen esimerkiksi huolimattomuudesta, eikä näin ollen kerro vahingon olleen tahallinen ja on siten antanut vakuutusnantajalle virheellistä tietoa tapahtuman kulusta.

Jos vahingon sattumisen jälkeen korvauksenhakija antaa vakuutusnantajalle vääriä tai puutteellisia tietoja, joilla on merkitystä vakuutusnantajan vastuun arvioimisen kannalta, voidaan korvausta alentaa tai se voidaan evätä kokonaisuudessaan (VakSL 72 §). Olennaista on, että väärillä tiedoilla on ollut merkitystä vakuutustapahtuman ja vakuutusnantajan vastuun selvittämisen kannalta (HE 63/2009, 28). Esimerkiksi KKO on katsonut ratkaisussaan 2014:21, että vakuutusyhtiöllä oli oikeus evätä korvaus kokonaisuudessaan vakuutusnottajan vilpillisten tietojen perusteella. Vakuutusnottaja oli pyrkinyt saamaan merkittävää taloudellista etua antamalla virheellistä tietoa tulipalossa tuhoutuneesta vaihto-omaisuudesta ja sen arvosta.

Tyypillisiä tilanteita, joissa tulee kyseeseen vakuutuspetokset tai niiden yritykset, ovat esimerkiksi vahingon laajuuden liioitteleminen, väärin omaisuusarvojen ilmoittaminen, vakuutuksen ottaminen vahinkotapahtuman jälkeen, omaisuuden hävittäminen tai kätkeminen, vahinkotapahtuma kerrotaan vakuutusehtoja vastaavaksi tai vakuutettu käy töissä vammasta huolimatta ja nostaa silti ansionmenetykskorvauksia (Muttalainen & Lohiniva 2009, 28). Esimerkiksi tapauksessa VKL 358/13 vakuutuksenottaja oli antanut vilpillisesti vääriä tietoja ajoneuvon kunnosta ennen vahinkoa eikä kerrottu tapahtumakuvaus ollut luotettava, joten lautakunta ei suosittanut korvausta VakSL 72 §:n mukaisesti.

VKL on ottanut kantaa VakSL 72 §:n mukaiseen vilppiin ratkaisusuosituksessaan 440/13. Näyttövelvollisuus mahdollisesta vilpistä on vakuutuksenantajalla. Vilpillisenä menettelynä voidaan pitää tekoa, joka on hyvin lähellä rangaistavalla teolla aiheutettua vahinkoa tai sellaista tekoa, joka on tehty tahallisesti ja tarkoituksena on ollut saada oikeudetonta etua hyötymistarkoituksessa. Kyseisessä tapauksessa VKL katsoi, että vakuutuksenantaja ei pystynyt näyttämään toteen vilpillistä menettelyä, eikä vakuutuksenantaja antanut tarkempaa selvitystä vakuutuksenottajan tahallisesta menettelystä tai rikosoikeudellisesta vastuusta, joten korvausta ei voitu alentaa.

Vilpillisten tietojen antamisesta voi seurata myös VakSL 15.1 § kohdan 5 mukainen irtisanomisperuste, jos vilpilliset tiedot on annettu vakuutustapahtuman jälkeen ja näillä tiedoilla on merkitystä vakuutuksenantajan vastuun arvioimisen kannalta

4.3.1 Vahingon aiheuttaminen

Vakuutuksenottajalla on velvollisuus olla aiheuttamatta vakuutustapahtumaa. Lisäksi vakuutuksenottajan tulee noudattaa vakuutuksen suojeleohjeita sekä pelastamisvelvollisuutta. (Norio-Timonen 2010, 132.) VakSL 30 §:n mukaan vakuutusyhtiö on vastuusta vapaa sellaista vakuutettua kohtaan, joka on tahallisesti aiheuttanut vakuutustapahtuman. Vakuutuksenantajan ei siten tarvitse korvata tahallaan aiheutettua vahinkoa ja lisäksi tulee edellä mainittu irtisanomisperuste (VakSL 15.1 § kohta 4) kyseeseen.

Vakuutuksenantajan on vedottava kyseiseen irtisanomisperusteeseen ilman aiheetonta viivytystä ja vakuutus päättyy kuukauden kuluttua irtisanomisilmoituksen lähettämis-

tä. Vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa vakuutus päättymään kaikkien vakuutettujen osalta, jos yksikin vakuutetuista on toiminut tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta. Vakuutuksenantajalla on todistustaakka, mikäli näihin perusteisiin vedotaan. (Hoppu & Hemmo 2006, 184.) Irtisanomismenettely perustuu siten vakuutetun menettelyyn. Vakuutus sopimus voidaan irtisanoa, vaikka vakuutuksenottajan menettelyllä ei olisi ollut vaikutusta vakuutustapahtuman syntymiseen, jos samalla vakuutus sopimuksella vakuutettuna on useampi. (Norio-Timonen 2010, 153–154.)

Vahinko katsotaan aiheutetun tahallisesti, jos vakuutettu on pyrkinyt vahingon aiheuttamiseen tai hän on ymmärtänyt tai hänen olisi pitänyt ymmärtää vahingon syntymisen toimintansa välittömäksi seuraukseksi (Norio-Timonen, 2010, 134). Esimerkiksi itsemurha on katsottu korvauskäytännössä tahallisesti aiheutetuksi vahingoksi. VKL:n ratkaisussa 81/14 on todettu myös itsemurhan yrittäminen tahalliseksi aiheutetuksi vahingoksi, eikä ajoneuvolle aiheutuneita vaurioita ole korvattu tällä perusteella vakuutuksesta.

Irtisanomisperuste tulee kyseeseen myös, jos vahinko on aiheutettu törkeästi huolimattomuudesta. Jos vahinko on aiheutettu törkeästi huolimattomuudesta, voidaan vakuutetulle tulevaa korvausta alentaa tai se evätä kokonaan (VakSL 30.2 §). Törkeäksi huolimattomuudeksi voidaan katsoa esimerkiksi, jos vakuutettu laiminlyö normaalit varotoimet tietoisesti ja saa aikaiseksi tilanteen, jossa vahinkotapahtuman aiheutuminen on todennäköistä (Hoppu & Hemmo 2006, 181). KKO on tuomioissaan 1997:134 todennut törkeän huolimattomuuden olevan lähellä tahallista menettelyä ja toiminnan seurauksiin suhtaudutaan välinpitämättömästi.

VKL on todennut ratkaisusuosituksessaan 436/12, että vahinko on aiheutunut törkeästi huolimattomuudesta, sillä A oli laiminlyönyt kypärän käytön ja ajanut polkupyörää alkoholin vaikutuksen alaisena kovalla nopeudella. Lautakunnan mukaan korvausta voitiin alentaa 1/4 tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen. Lisäksi tapauksessa VKL 273/13 korvausta on suositeltu alennettavan 2/3, sillä vahinko oli aiheutettu törkeästi huolimattomuudesta, kun moottoripyörää oli ajettu ylinopeudella ja keulien. Useinkaan törkeä huolimattomuus ei ole korvauksen epäämisperuste, vaan maksettavaa korvausta alennetaan siinä suhteessa, kun katsotaan sen olevan aiheellista. Vakuutuksen irtisanomisperusteeseen ei ole näissä edellä mainituissa tapauksissa otettu kantaa, mutta tuskin tapaukset ovat johtaneet vakuutus sopimuksen irtisanomiseen.

Jotta vakuutuksenantaja voi vedota tahallisuuteen tai törkeään huolimattomuuteen korvauksen alentamisen osalta, tulee toiminnan ja vakuutustapahtuman sattumisen välillä olla syy-yhteys. Mikäli vakuutustapahtuma olisi sattunut ilman tahallisuutta tai huolimattontaa menettelyä, ei siihen voida vedota. (Hoppu & Hemmo 2006, 183.) Esimerkiksi alkoholin vaikutuksen alaisena liukkaalla kaatuminen ei välttämättä oikeuta korvauksen alentamiseen, mikäli voidaan katsoa, että tie on ollut niin liukas, että siinä olisi kaatunut kuka tahansa.

4.3.2 Suojeluohjeet ja samastaminen

VakSL 31 §:n mukaan vakuutus sopimus voi pitää sisällään määräyksiä, joilla on tarkoitus estää tai rajoittaa vahingon syntymistä. Määräykset voivat koskea esimerkiksi laitetta, menettelytapaa tai muuta järjestelyä. Laitteita ovat esimerkiksi lukot ja lämmityslaitteet, menettelytapamääräys voi koskea esimerkiksi omaisuuden säilyttämistä tai koneiden huoltoa ja muuna järjestelynä voidaan pitää esimerkiksi omaisuuden vartioinnin järjestämistä (HE 114/1193, 45). Tällaisia määräyksiä kutsutaan suojeluohjeiksi. Suojeluohjeiden tarkoitus on estää ja vähentää vahinkoja (Hoppu & Hemmo 2006, 3).

Laki velvoittaa, että vakuutetun tulee noudattaa suojeluohjeita. Suojeluohjeiden laiminlyönnin seurauksena, voidaan vakuutus korvausta alentaa tai se evätä, jos vakuutettu on toiminut tahallisesti tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä. Kun arvioidaan huolimattomuuden laatua, tulee ottaa huomioon se kuinka suojeluohje on muotoiltu vakuutusehtoihin (HE 114/1196, 46). Suojeluohjeiden laiminlyönnillä tulee kuitenkin aina olla syy-yhteys sattuneeseen vahinkoon (Hoppu & Hemmo 2006, 167). Jos vahinko tapahtuu, vaikka suojeluohjetta on noudatettu, ei korvausta voida alentaa.

Suojeluohjeiden laiminlyönnistä löytyy paljon lautakuntakäytäntöä ja käytäntö onkin osoittanut, että suojeluohjeiden laiminlyönti johtaa usein korvauksen alentamiseen 1/3 – 1/4:lla vahingon määrästä. Vakavammissa laiminlyönneissä alennus on voinut olla jopa puolet vahingon määrästä. Harvoin suojeluohjeiden laiminlyönti johtaa korvauksen epäämisen kokonaan. Esimerkiksi VKL on katsonut, että korvausta voitiin alentaa 1/4:lla paloturvallisuutta koskevan suojeluohjeen laiminlyönnin ja alkoholin käytön vaikutuksen perusteella (VKL 163/15). Tapauksessa VKL 650/05 lautakunta katsoi, että ajoneu-

von avainten säilyttäminen yhteisessä autotallissa rengaspinoon piilotettuna, rikkoi suo-
jeluohjetta, sillä suojeleohjeiden mukaan ajoneuvon avaimia ei saa säilyttää ajoneuvon
säilytysuojassa tai sellaisessa paikassa missä ulkopuolinen voi olettaa niiden olevan.
Tässä tapauksessa katsottiin, että korvausta voitiin alentaa 1/3 korvauksen määrästä.

Irtisanomisperuste tulee myös kyseeseen, mikäli vakuutettu on tahallisesti tai törkeästi
huolimattomuudesta laiminlyönyt suojeleohjeen noudattamisen (VakSL 15.1 §). Irtisa-
nomisperustetta ei synny, mikäli huolimattomuus on ollut törkeää lievempää. Irtisano-
misperustetta ei myöskään synny tilanteessa, jossa vakuutuksenottaja, joka ei ole samal-
la vakuutettu, on laiminlyönyt suojeleohjeen noudattamisen. (Hoppu & Hemmo 2006,
168). Irtisanomisperuste ei tule kyseeseen myöskään tapauksissa, joissa suojeleohjeen
rikkominen on tapahtunut pakkotilassa (VakSL 36.2 §). Esimerkiksi pakkotilaksi voi-
daan katsoa, jos vakuutettu alkoholin vaikutuksen alaisena kuljettaa vakavasti loukkaan-
tunutta henkilöä sairaalaan ja suistuu tieltä ja nopeampaa ja varmempaa kuljetusta ei
ollut käytettävissä (HE 114/1993, 50). Tällöin ei voida korvausta alentaa tai irtisano-
misperusteeseen vedota, koska kyseessä on ollut pakkotila.

Edellä kerrotun mukaisesti vahingon aiheuttaminen törkeästi huolimattomuudesta tai
tahallisesti aiheuttaa korvauksen alentamiseen tai epäämiseen ja mahdollisesti myös
vakuutuksen irtisanomiseen. Lähtökohtaisesti säännökset koskevat vakuutettua. VakSL
33 §:n mukaan muu henkilö voidaan kuitenkin samastaa vakuutettuun tietyissä tilanteis-
sa, jolloin samastettavan henkilön toiminnalla on samat seuraamukset kuin vakuutetulla.
Vakuutettuun voidaan samastaa henkilö, joka vakuutetun suostumuksella on vastuussa
vakuutuksen kohteena olevasta moottorikäyttöisestä tai hinattavasta ajoneuvosta, aluk-
sesta taikka ilma-aluksesta, ja joka omistaa vakuutetun omaisuuden yhdessä vakuutetun
kanssa ja käyttää sitä yhdessä hänen kanssaan tai joka asuu vakuutetun kanssa yhteises-
sä taloudessa ja käyttää vakuutettua omaisuutta yhdessä hänen kanssaan. Säännöksessä
mainittu suostumus ei tarvitse olla nimenomainen, vaan se voi ilmetä olosuhteista
(Hoppu & Hemmo 2006, 201).

Esimerkiksi perheenjäsen, joka käyttää autoa arkisin työmatka-ajoihin, ajaa viikonlop-
puna ajoneuvolla humalassa aiheuttaen ajoneuvolla vahingon, voidaan lähtökohtaisesti
samastaa vakuutuksenottajaan. Korkein oikeus on kuitenkin katsonut ratkaisussaan
2005:100, että A:n poikaa B:ta ei voitu samastaa vakuutuksenottajaan, sillä B:llä ei ollut
lupaa käyttää ajoneuvoa ilman erillistä suostumusta, vaikka he asuivatkin samassa ta-

loudessa ja B oli muutaman kerran saanut ajaa kyseisellä ajoneuvolla työpaikalleen. B:n oli joka kerta erikseen kysyttävä lupa ajoneuvon käyttämiseen ja oli harvinaista, että hän oli luvan saanut. Korkein oikeus katsoi, että vaikka henkilöt asuivat samassa taloudessa, he eivät kuitenkaan käyttäneet omaisuutta yhdessä. Yhteiskäytön kannalta olennaiseksi on katsottu olevan se, että samassa taloudessa asuva toistuvasti ja muuten kuin satunnaisesti on saanut käyttää ja on käyttänyt vakuutettua omaisuutta.

5 POHDINTA

Vakuutussopimuksen irtisanominen vilpin seurauksena ei ole yksiselitteinen asia. Jokaisessa tapauksessa joudutaan miettimään erikseen onko kyseessä ollut vilppi vai petos tai onko toiminta ollut tahallista tai johtunut törkeästä huolimattomuudesta. Huolimattomuuden tason arvioiminen voi olla vaikeaa ja riippua aina tilanteesta ja vakuutussopimuksesta, josta on kyse. Vakuutuksenantajan voi olla vaikea arvioida ja tehdä päätös siitä, milloin rikkomus on niin suuri, että asia muuttuu petokseksi ja on rikosoikeudellisesti tuomittava ja asiasta tulisi tehdä rikosilmoitus. Vakuutuksenantajan intressi ei välttämättä myöskään ole viedä tapauksia rikosoikeudellisesti eteenpäin, vaan vakuutussopimuksen päättäminen saatetaan kokea tärkeämmäksi.

Vakuutetun moitittavalla menettelyllä voi olla monenlaisia seuraamuksia ja on paljon vakuutuksenantajasta kiinni, kuinka menettelyyn puututaan. Mikäli moitittava menettely liittyy sopimuksen tekemiseen, voidaan sopimusta pitää pätemättömänä eikä se sido silloin vakuutusyhtiötä. Menettely voi liittyä myös korvauksen hakemiseen tai vakuutustapahtuman aiheuttamiseen, jolloin vakuutuskorvausta voidaan alentaa tai se evätä ja tietyissä tapauksissa menettely voi johtaa myös vakuutussopimuksen irtisanomisperusteeseen. Yhtiön ei ole kuitenkaan pakko irtisanoa vakuutusta, vaikka peruste sille olisi olemassa ja mikäli vakuutus irtisanotaan, tulee se tehdä kohtuullisen ajan kuluessa.

Irtisanomismenettelyssä on tärkeää noudattaa lakia ja hyvää vakuutustapaa. Hyvän vakuutustavan noudattaminen on aina tulkinnanvaraista, sillä sille ei löydy täsmällistä määritelmää. Vakuutuksenantajan tulee aina vakuutusta irtisanoessa miettiä tarkkaan noudattaako irtisanomismenettely lain säännöksiä (esimerkiksi irtisanomisaika ja perustelut) ja myös hyvää vakuutustapaa ja onko menettely linjassa muiden vastaavien tapausten kanssa. On myös tärkeää ottaa huomioon se, voidaanko irtisanoa ainoastaan kyseinen vakuutussopimus, johon moitittava menettely liittyy vai voidaanko mahdollisesti irtisanoa koko asiakkuus.

Koska alalta puuttuu selkeä ohjeistus irtisanomiskäytännöistä ja laki jättää tulkinnanvaraa, on tapausten arvioiminen hankalaa ja työlästä. On myös mielenkiintoista, että VKL on ottanut hyvin vähän kantaa irtisanomismenettelyihin. Eivätkö vakuutuksenottajat, joiden vakuutussopimus on irtisanottu vilppiin tai tahallisuuteen vedoten, valita päätök-

sistä lautakuntaan tai tuomioistuimiin? Mielenkiintoista olisi perehtyä myös tähän aiheeseen enemmänkin ja tutkia mistä tämä johtuu.

Vakuutuksenantajan näkökulmasta vakuutus sopimuksen irtisanominen ei ole helppo prosessi ja päätöksen perustelevinen voi olla ajoittain hyvinkin hankalaa. On tärkeää perustella päätös hyvin ja vedota oikeisiin seikkoihin. Erityisesti tapauksissa, joissa ei voida vedota suoraan vakuutusehtoihin tai lakiin, voi irtisanomisen perustelevinen olla hankalaa. On myös tärkeää, että perusteluissa käydään tarkasti läpi esimerkiksi vakuutusehdon sisältö, eikä ainoastaan vedota kyseiseen ehtokohtaan.

Tutkimuksen tekemiseen toi haastetta juuri oikeuskäytännön ja selkeiden ohjeistusten puuttuminen. Myös käytettävissä oleva aika toi omat haasteensa tutkimuksen tekemiseen ja tutkimuksen sisältö hieman muuttuikin matkan varrella, eikä sitä päästy tekemään siinä laajuudessa kuin alun perin oli tarkoitus. Tutkimuksen aihe on hyvin mielenkiintoinen ja laaja ja siitä riittäisikin tutkittavaa laajempaankin tutkimukseen. Tutkimuksen aihe on sellainen, että varmasti jokainen vakuutusyhtiö sitä joutuu pohtimaan ja miettimään käytäntöön. Myös VKL ja tuomioistuimet joutuvat asiaa tutkimaan ajoittain ja toivottavasti tulevaisuudessa enemmänkin, jotta alalle saataisiin yhtenäinen käytäntö ja yhtenäiset toimintatavat irtisanomiskäytäntöihin.

LÄHTEET

Accenture. 2013. Vakuutuspetosten määrä kasvussa Euroopassa. Luettu 29.10.2016.
<https://www.accenture.com/fi-en/company-insurance-fraud-rise-europe>

Finanssialan Keskusliitto. N.d. Vakuutuksella hallitaan riskejä. Luettu 4.5.2016.
<http://www.finanssiala.fi/finanssialasta/vakuutus>

Finanssialan Keskusliitto. 19.6.2014. Tulevaisuuden turvaa vakuuttamalla. Vakuutus-
tutkimus 2014.

Finanssialan Keskusliitto. 23.9.2009. Vakuutus Suomessa. www.finanssiala.fi

HE 63/2009 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vakuutuslainsäädännön ja eräiden
siihen liittyvien lakien muuttamisesta

HE 114/1993 Hallituksen esitys Eduskunnalle vakuutuslainsäädännön ja laeiksi eräiden
siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Heikkinen, P. 2015. Vakuutuslainsäädännön mukainen irtisanomisperuste. Välitetty sähkö-
postiviesti 12.1.2015. Luettu 24.2.2016.

Hoppu, E & Hemmo, M. 2006. Vakuutuslaki. Helsinki: WSOY pro.

Häyhä, J. 1996. Sopimus, laki ja vakuutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

If Vahinkovakuutusyhtiö Oy. N.d. Henkilötietojen käsittely. Luettu 4.5.2016.
<https://www.if.fi/web/fi/tietoasivustosta/pages/integrity.aspx>

If Vahinkovakuutusyhtiö Oy. 1.10.2012. Vakuutusbulvaanien määrä nelinkertaistui te-
hotarkkailussa. Luettu 28.3.2016.

[https://www.if.fi/web/fi/tietoasivustosta/pages/vakuutusbulvaanien-
m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4-nelinkertaistui-tehotarkkailussa.aspx](https://www.if.fi/web/fi/tietoasivustosta/pages/vakuutusbulvaanien-m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4-nelinkertaistui-tehotarkkailussa.aspx)

Keskusrikospoliisi. 14.3.2013. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuu-
den teematilannekuva 2013. Petosrikollisuus mukaan lukien vilpallinen ja harhaanjohta-
va markkinointi. Luettu 29.10.2016.

[http://www.intermin.fi/download/40788_Yritysturvallisuuden_tematilannekuva_2013_
petosrikollisuus_FINAL.pdf](http://www.intermin.fi/download/40788_Yritysturvallisuuden_tematilannekuva_2013_petosrikollisuus_FINAL.pdf)

Lehtipuro, K., Luukkonen, I., Mäntyniemi, L., Raulos, V. & Santavirta, P. 2010. Va-
kuutuslainsäädäntö. Finva. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Lohiniva, A & Mutttilainen, V. 2009. Vakuutusala petoksen kohteena. Tampere: Poliisi-
ammattikorkeakoulu

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87251/Vakuutuspetosraportti_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1

Norio-Timonen, J. 2010. Vakuutuslainsäädännön pääkohdat. Helsinki: Talentum Media
Oy ja Jaana Norio-Timonen.

Rantala, J & Pentikäinen, T. 2009. Vakuutusoppi. 11. uudistettu painos. Helsinki: Finva.

Savolainen, J. 13.8.2013. Vakuutuspetosten määrä kasvussa Euroopassa. Luettu 4.5.2016.

<https://www.edilex.fi.elib.tamk.fi/uutiset/37088?allWords=vakuutuspetos&offset=1&page=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=607091>

Sivistyssanakirja. Luettu 5.11.2016. www.suomisanakirja.fi.

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. 16.6.1998. Korvaustoiminnan periaatteet. Finanssialan Keskusliitto.

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. 10.6.2002. Vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa. Finanssialan keskusliitto.

Tietosuojalautakunta. 14.12.2009. Henkilötietojen käsittelyä koskeva hakemus. <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/ftie/2009/20090004>

Wuolijoki, S. 2003. Hyvä pankki- ja vakuutustapa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Julkaisuja. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Korkeimman oikeuden päätökset ja Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositukset

KKO 1997:134

KKO 2002:65

KKO 2005:100

KKO 2006:79

KKO 2014:21

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 23/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 50/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 81/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 121/16.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 135/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 139/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 163/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 170/03.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 193/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 205/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 239/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 273/13.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 296/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 320/13.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 325/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 358/13.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 436/12.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 440/13.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 516/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 519/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 560/01.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 589/15.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 650/05.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 706/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 716/14.

Vakuutuslautakunnan ratkaisusuositus 734/96.